

PLANINSKI VESTNIK

GLASILO PLANINSKE ZVEZE SLOVENIJE

1949

LETNIK V. – XLIX.

2

VSEBINA: Tine Orel: Pogled nazaj in naprej, str. 33; dr. Jos. Tomižšek: Tovariš Mira Marko, str. 40; M. M. Debelakova-Deržaj: Kronika Triglava (nadaljevanje), str. 45; Marjan Lipovšek: V snegu okrog Meniha, str. 56; Ciril Debeljak: V plazu, str. 59; Obzor in društvene vesti; Poročilo o skupščini Mednarodne unije alpskih asociacij v Ženevi, str. 61; Knjige, revije, str. 63.

Planinski vestnik je glasilo Planinske zveze Slovenije. Izdaja ga imenovana zveza, urejuje pa uredniški odbor. Revija izhaja 12 krat na leto, po potrebi v snopičih po dve številki skupaj. Clanki in naročila se pošiljajo na naslov: Planinski vestnik, glasilo Planinske zveze Slovenije, Ljubljana, Tabor, telef. 28-54. Tam je tudi uprava revije, ki urejuje gnotne zadeve: naročnino, honorarje, oglase, račune, razvid naslovov, reklamacije. — Tiska tiskarna Slovenskega poročevalca v Ljubljani. — Letna naročnina znaša 150 dinarjev in se lahko plača tudi v dveh obrokih po 80 dinarjev. — Tek račun (račun revije) pri Komunalni banki v Ljubljani, številka 6-1-93603-3.

Kupujte vozovnice

V PREDPRODAJI

pri

PUTNIK

Biljetarne:

LJUBLJANA, Tyrševa 2 (hotel Slon), tel. 14-72 20-32

MARIBOR, Trg Svobode 1, tel. 20-97

CELJE, Stanetova ul. 15, tel. 346

BLED, Park hotel, tel. 245

KRANJ, Blejska cesta, tel. 172

NOVO MESTO, Glavni trg, tel. 108

JESENICE

GORICA

SEŽANA

... Svetla zarja
zlati z rumen'ni žarki glavo trojno
Snežnikov kranjskih siv'ga poglavarja

OB STOLETNICI SMRTI
DR. FRANCETA PREŠERNA

8. FEBRUARJA 1949

Pogled nazaj in naprej

Govor Tineta Orla, predsednika PAD Celje, na 4. občnem zboru društva.

Ko odpiram po osvoboditvi 4. občni zbor PAD Celje, moram najprej ugotoviti, da se je planinstvo z alpinistiko vred v zadnji poslovni dobi razveseljivo razširilo in razraslo. Število članstva je preseglo vsako pričakovanje, obisk naših postojank gre v tisoče, uspehi naših alpinistov so vidni, organizacija dobiva iz dneva v dan solidnejši materialni temelj. Planinstvo je že danes, še bolj pa bo jutri tudi v Šavinjski metropoli v resnici množična fizikurna panoga. Prav je, da se tudi ob zaključku letošnje poslovne dobe pomudimo ob razvoju planinstva in alpinizma v svetu in pri nas in pogovorimo o njegovem pomenu in namenu v človeški družbi. To še posebej zato ker ni nič lažjega kot prav tu izgubiti pravi moralni, politični in ideološki kompas. To kaže med drugim razvoj tega pojava po Evropi, razvoj alpinizma in planinstva pri nas med obema svetovnima vojskama; je pa tudi že po osvoboditvi nekaj takšnih prikazni, ki nas naravnost silijo, da večkrat opredelimo stvari mesto, ki ji gre. Vsaka družbena formacija ima svoj miselni svet, vsaka razlaga n. pr. kulturne pojave sebi v prid in jih izrablja za svojo utrditev. Tudi mi smo dolžni, da naredimo isto in imamo zato še večjo pravico, saj imamo v rokah vzvod, ki giblje družbo. Bilo bi nepak, bil bi neodpustljiv greh, če bi tako mogočno gibanje kot je slovensko planinstvo in alpinistika v sebi ne uničevalo ostankov buržoazne miselnosti, če bi ne pomagalo oblikovati duševni obraz naše mladine s tistim dletom, ki mu ga kategorično daje v roke družba, ustvarjajoča največji preobrat v zgodovini človeštva. Alpinizem in planinstvo je prav za prav eden najmlajših kulturnih pojavov v zgodovini človeštva in ima v svoji klasični tradiciji toliko vzpodbujajočih elementov za današnji čas, da bi bila še posebna škoda, če teh na občnem zboru ne bi povdarili. Poleg tega smo Slovenci v zadnjih 50 letih imeli nekaj moč, ki so se s to stvarjo marljivo, skrbno, bistroumno in z veliko erudicijo ukvarjali. Pri vsem tem je možno že zaradi mladosti pojava, da posebno mladino zajame vpliv nekdanje ideologije alpinizma, ki je bila konec koncev večkrat voda na mlin vodeče buržoazije.

Slovenci imamo delo, kakršnega zlepa nimajo večji, v vsakem pogledu imenitnejši in v alpinizmu pomembnejši narodi. To je delo dr. H. Tume, klenega moža, ki se je pred pol stoletjem v svoji življenjski akciji odločil za najnaprednejši tabor v slovenskem narodnem razvoju, za delavsko gibanje in njegovo stranko, in je pred davnimi 40 leti med prvimi prodril skozi ukleto zlatorogovo kraljestvo, čez steno naših sten, Triglavsko severno steno. Kadarkoli bi si rad odgovoril na kako vprašanje iz tega področja, raje sezem po njem kakor po dr. Jugu.

Jug je sicer neprimerno boljši, drznejši, pomembnejši alpinist, globlji mislec kakor Tuma, vendar se ne morem ubraniti vtisa, da so v njegovem filozofskem obrazu, v njegovi etiki in njegovem odnosu do ljudi tiste nesrečne poteze generacije po letu 1918, generacije, ki se je izgubila v začaranem krogu svojega jaza in iskala resnice po trnovi poti brezdušne družbe skozi goščavo filozofskih sistemov, teorij in teoremov, razočarana nad brutalnim in brezmiselnim koncem prve imperialistične vojne. Zdi se mi, da nam skromnejši mislec Tuma danes kljub nekaterim nesprejemljivim trditvam lahko več pove. Njegovo delo ima ganljivo posvetitev: „Naši stremeči mladini!“ Sam se je zavedal, da orje ledino, ko je utemeljeval alpinizem sociološko in psihološko. Protodušno je izjavil: Moja metoda iskanja in sklepanja je dialektična. S tem je nujno povezal alpinizem z usodo naroda, z znanostjo, umetnostjo, psihologijo, ga postavil celo v centralno doživetje svojega življenja. 150 letni razvoj, nove oblike športa in alpinistike in splošne družbene spremembe v svetu so zagrnille prvotne pojme, prvotno bistvo in cilje, ki jih je imel človek s hojo v gore. Pravilnost dialektične metode se mora torej tudi pri preučevanju tega pojava nujno potrditi. Napisalo se je že nekaj člankov in celo knjig pred vojsko, pa tudi po vojni, ki smo jih z veseljem pozabili. Ena od teh knjig je bila docela neužitna (Gruh), en članek v Poletu pa je docela nerazumljivo govoril o popolnoma razumljivih stvareh. Že zdaj pogršamo, še bolj pa bomo v bodoče pogršali novega Tuma, ki bi nam pregledal bistvo, nastanek, razvojne faze in zakonitosti razvoja alpinizma ter njegovo dialektično povezanost z družbenimi in kulturnimi pojavi. Planinstvo in alpinistika sta s slovenstvom v tako ozki zvezi, da je Planinska zveza pri izdaji Našega alpinizma dolžna paziti tudi na to stran.

Rad bi ob kratkem po literaturi, ki mi je pri roki, in ob kulturnih, političnih, socialnih in gospodarskih nalogah, za kakršne dihamo in živimo, za celjski tisoč, ki se je organiziral v planinsko društvo in to predvsem za njegov mladi del, povedal nekaj misli o tem predmetu.

Planinstvo in alpinizem sta kot zgodovinski pojav nastala obenem z velikanskimi družbenimi spremembami, ki so se vršile ob propadanju fevdalnega srednjega veka in uveljavljanju nove buržoazne družbe. Kapitalistični način proizvodnje je povzročil hitro naraščanje mest, spremembe v ekonomiki pa so nastale in nosile s seboj roj novih odkritij, novih poti k spoznavanju sveta, pa tudi nov način življenja, nove potrebe in nove oblike življenja. Lova s sokoli in viteških turnirjev si ne moremo misliti brez fevdalne gospode. Miselni svet, ki je nastajal znotraj fevdalne zapadne Evrope, da pomaga novemu veku na beli dan, je moral prej ali slej postaviti tudi gore pred sodni stol človeškega razuma, jih iztrgati čarovnicam in vaškemu idiotizmu. Prosvetljeni znanstvenik racionalist, eksperimentalist, botanik, geolog in geograf je moral zavzeti gorski svet. Sodeloval je seveda ekonomski moment, če ni bil sploh osnova, saj je istočasno pritisnil tudi strateški. Nič ni čudno, če so ravno Angleži kazali pot v ta šport, saj so ga že v marsikateri panogi, oni osvajači kontinentov in prvaki Evrope v uvajanju nove buržoazne ekonomike. Našli so in razširili največji in najpomembnejši šport. Kakor nam je lov kot šport ostal iz pradavnine, ko

je bil še osnova ekonomskega življenja, tako nam je alpinizem s planinstvom ostal kot šport iz predzadnje velike spremembe človeškega življenja, iz prazgodovine kapitalizma. Vendar je velika razlika. Planinstvo in alpinizem sta se komaj sto let po prvih sistematičnih, v prvi vrsti družbeno koristnih pohodih v gore spojila v rastjo notranje kulturne, idejne in socialne problematike buržoazne družbe. Ze geslo samo „Kjer je volja, tam je pot“ kaže pritegnitev etičnega momenta. Etika s tem geslom se je sicer pokazala kaj kmalu kot razredno bojno sredstvo, saj je opravičevala gospodarski liberalizem t. j. svobodo buržuja pri izkoriščanju proletarca in razlašcanju kmeta. Surovi boj za obstanek, makijavelizem 19. in 20. stoletja, je s takimi gesli prikrival resnico in krhal meč resnici. Nič ni čudno, če se je v alpinizmu tako jasno kot na kateremkoli področju v buržoazni družbi pokazal nacionalistični moment, saj je nacija kot sociološka kategorija nastala ravno z razbijanjem fevdalnih gospodarskih enot in njihov povezovanjem v narodno celoto. Prav tako ni čudno, da so Nemci prispevali v planinsko-alpinski muzej nacionalni šovinizem, saj sta tako mnogonarodnostna Avstrija kakor imperialistična Prusija mogli vzdržati samo v tem primeru, če se ne reši nacionalno vprašanje cele vrste evropskih, posebno slovanskih narodov. Razmeroma zelo zgodaj so gore stopile v literaturo ne samo v potopisih, marveč kot okolje, kjer je človek najlažje izražal nejevoljo nad obstoječim redom. Zato se je že zelo zgodaj, pred več kot sto leti, začela borba med navadnim planinstvom in alpinizmom. Alpe naj bi ohranile obraz brez vzpenjač in potov, da se obdrži pribežališče, nekaka redukcija za pravega, dobrega človeka, ki si ni umazal rok z zločini vladajoče družbe: „Protest proti neodkritosrčnosti, hinavski družbi je bil enako močno gibanje alpinistov kakor iskanje lepote in športnega užitka. To je bil od vsega početka napredni element v alpinizmu, ki ga podčrtava vsa planinska literatura. To ni samo rusojevska pot v prvobitnost ali na videz sama po sebi vzvetela rožca poezije Sturma in Dranga, marveč izraz človeka, ki mu je buržoazni red izpodnesel ravnotežje in ki išče z obsodbo krutih nasprotij v vladajoči družbi vsaj notranje pomirjenje ali nekako rešitev za sebe. Nič ni čudno, če se je težnja za prvotnostjo z elementarno silo pojavila ravno pri človeku v taki družbi. Silni razvoj proizvajalnih sil je oklepal človeka v vedno večjo stisko, namesto da bi ga sprašal, ga kulturno, duhovno in materialno osvobodil. Kar je bila v ekonomiki težnja za uničenjem strojev, kakor da bi bili oni prinesli človeku prokletstvo vseh nasprotij kapitalistične družbe, tako je bila ta težnja za prvotnostjo, pa četudi le v planinski ogradi, eden izmed izrazov nezadovoljstva nad krivično družbo. Brez dvoma na ta ali oni način se ni moglo ničesar spremeniti. Ze Byron, veliki pesnik svobodne človeške osebnosti, nam je enega svojih najznačilnejših junakov, Manfreda, postavil v osrčje gora, da izdeklamira tam svoj žolč nad Evropo svete alijanse, v meglo, cefrajočo se nad prepadi. Tudi Ibsen, veliki mračni kritik stebrov meščanske družbe, je skoro sto let za Byronom postavil v zadnjem svojem, najpretresljivejšem delu dejanje v svet štiritisočakov in v tem okolju prišel do največje resnice, da je življenje polno, pristno, prirodno, osvobodeno življenje največja vrednota.

Gore so povzane ne samo z znanostjo, z odkrivanjem sveta, z občudovanjem njegove lepote, marveč tudi z ekonomskim, socialnim razvojem človeka in z dejansko kritiko tistega ekonomskega in družbenega pojava, ki je alpinizem prinesel s seboj. Tudi v 20. stoletju, ko v planinstvu in alpinizmu ni več tako očiten njegov nastanek, ko je živel kot prava nadstavba v družbi, še vedno lahko govorimo o tej kritiki in celo še z večjo pravico.

Razvoj slovenskega planinstva in alpinizma sam samo potrjuje zgornje utemeljitve. Zakaj ni slovenskih turistov sredi 18. stoletja? Stanič in Vodnik sta osamljeni prikažni, čeprav zanimivi, ganljivo prizadevni kakor ves naš prosvetljski rod. Saj jima je manjkalo pri vsem naprežanju tistega, kar je tujec imel in množil na naši zemlji z našim trudom t. j. materialnega temelja. Tako je n. pr. pri Vodniku njegova hoja na Triglav prav tako odvisna od fevdalnega industrijalca Zojsa, medtem ko njegov Vršac ni samo izraz njegove prosvetljske miselnosti, marveč predstavlja prvi, zgodnji izraz naše planinske ideologije. Minilo je več kot pol stoletja, predno se je v slovenskem meščanstvu in malomeščanstvu nabralo toliko sile, da je poseglo v svojo gorsko zemljo s pohlevnim romanjem. In tedaj se je pokazala kakor povsod drugod tudi tu vsa slabost našega nacionalnega življenja. Naših mest, izhodišč za planinstvo prav za prav ni bilo. Sredi 19. stoletja ni bilo še pravega slovenskega središča, ker tudi ni bilo nikjer prave koncentracije slovenskega kapitala. Prave, velike slovenske buržuazije ni bilo. Kolikor pa je je bilo, je prihajala pod vpliv reakcionarne, na pol fevdalne ječe narodov, Avstrije. Ljudje, kakor Prešernov prijatelj Smole, pa so bili na redko sejani in še te je zdrobil pritisk močnejše nemške aristokracije in birokracije. Ni torej čudno, če je v letih, ko se je ustanavljal nasproti Turnvereinu Sokol, ko se je ustanavljala Matica Slovenska, skratka, ko se je manifestirala na raznih področjih napredna mladoslovenska družba, nastopil tudi Kadilnik, slovenski trgovski pomočnik, član NA. A. D. V tem času torej nismo mogli postaviti kakemu Dežmanu moža vsaj takega kalibra. Slovencem je pot v gore pokazal — Njemu navkljub, čeprav ga je posnemal — človek „aus dem Dienerstande“, kakor je rekel Prešeren, ko je presojal slovensko družbo. Šele leta 1893 se je ustanovilo SPD. Poglejmo, kako govori o tem znamenitem dogodku Tuma: Povod so dali trije mladi hribolazci pod imenom Firajji: Hauptman, Korenčan in Školj, trgovski sotrudniki, ki so po vzgledu Franca Kadilnika pohajali ob nedeljah na gore. Srečali so se bili na Zabreškem Stolu nad Bledom. Počivajoč so grajali, da je po slovenskih gorah, koder jih vodi pot, videti le tuje delo. Vzdravimo se, so rekli mladeniči, podali so si roke ter zairdno sklenili, ne odnhati prej, dokler se ne ustanovi SPD. Pristopila je tudi skupina profesorjev, ki so sprva pohajali kot izletniki na gore ljubljanske okolice. Iz take skromne podlage je vzraslo naše društvo ter nosilo dalje skromno obležje. Med ustanovitelji društva so bili ing. Hrasky, prof. Rutar, Anton Mikuš. Nobeden od teh ni bil ne takrat ne pozneje turist. Dali so svoja imena, naši turisti pa so ostali trgovski pomočniki, uradniki, dijaki, manj intelektualci višjih krogov. Torej tako. Na slovenskem planinstvu je torej res nekaj takega, kar je nek Tumov kritik zaničljivo imenoval

kulturno proletarstvo; kajti naši hribo- in gorolazci so bili v začetku malomeščani, tako imenovani polintelektualci in intelektaulci, po svoji vzgoji in mentaliteti sicer gospoda, ki je povečini zaradi kruha služila visoki buržoaziji, tuji in kasneje domači, po svojem socialnem položaju pa je bila sproletarizirana. Skratka, tudi planinstvo in alpinizem pri nas ni mogoče obravnavati izven našega nacionalnega problema, saj je del naše borbe za svobodo. Prav to je morda Tumo zapeljalo pri presojanju prvotne alpske kulture predaleč; vendar, kar je res, je res: od vseh slovanskih plemen smo Slovenci naselili pred 1400 leti največji kos alpskega terena in smo se z največjimi napori ob gospodarskem, političnem in kulturnem pritisku dveh, v vsakem pogledu močnejših narodov, obdržali, se takorekoč ujeli za rob tega ozemlja, za Julijske in Savinjske Alpe. In še ni potekla borba za naše gore, še so zunaj naših narodnih meja Julijske Alpe, Kanalska, Ziljska, Dravska in Labodska dolina. Boj za našo popolno osvoboditev je obnem boj za naš najlepši gorski svet. In ker je ta boj nujno povezan s propadom imperializma, z zmago socialističnih odnosov med narodi, je s tem naš gorski teren vključen v pričujočo borbo med dvema taboroma v svetu. Prav zaradi te najožje povezanosti planinstva in alpinizma z našo socialno problematiko je pri nas vsak kozmopolitizem v gorah smešen in neutemeljen. Našo ljubezen do gora veliki narodi, ki nikdar niso občutili nacionalnega vprašanja, ne morejo razumeti in nas tudi večkrat ne razumejo. Pojava dr. Kugyja in dr. Frischaufa ni mogoče posploševati, pač pa mnogo prej Reinla, ki je zapisal leta 1906, ko je preplezal Jahnovo smer: „Vi Slovenci pač lahko trdite, da je Triglav na vaših tleh, a nemška sila in nemški duh sta si ga osvojila“. To ni zanikanje internacionalizma, pač pa je ugotovitev nemškega šovinizma, mimo katerega ne moremo, če govorimo o gorah. Olimpijski ogenj vsaj v naše gore ni posvetil. To velja kljub Frischaufu tudi za savinjski teren. Savinjska podružnica je poleg kamniške najstarejša in je nastala na narodnostno najbolj ogroženem predelu. Vodja celjskih Nemcev, dr. May, sedaj baje protestantski škof na Dunaju, je leta 1943 pisal o Slovencih, kakor da ni minilo sto let boja za naše nacionalne pravice: Tisoč let je bilo Celje z vso savinjsko dolino nemška last, Slovenci pa srečni, če so bili lahko vsaj hlapeci in dekle nemški gospodi. To je pisal prav ob petdesletnici Savinjske podružnice.

Dovolite še nekaj misli o planinstvu in posebej o alpinizmu danes. Kakor vse gospodarske in kulturne pojave v naši novi socialistični družbi, moramo motriti in vrednotiti tudi fizkulturo. Prav take pravice, kot jih ima delovno ljudstvo do gospodarskih in kulturnih dobrin sploh, ima tudi do fizkulturnih dobrin posebej. Za razvoj fizkulture so dani pri nas najboljši objektivni pogoji. Pri vladi imamo komité za fizkulturo, po OLO-ih fizkulturne referente, vrsto novih fizkulturnih šol in zavodov. Fizkulturno zvezo Jugoslavije. Kljub temu pa se je treba še vedno boriti s staro miselnostjo, da telesna vzgoja ni potrebna delavcu in kmetu, ker imata ves dan pri delu fizkulturo. Delu inteligence pa je udejstvovanje v fizkulturi nekaj manjvrednega. Ta škodljiva gledanja je stara miselnost podpirala, ker stari družbi ni bilo do napredne te-

lesne vzgoje ljudskih množic. Značilnost in bistvene poteze nove fizikalne organizacije so:

1. Organizacijska enotnost kot rezultat NOB. Danes je ljudska oblast postavila ta princip za eno najvišjih zapovedi.

2. Fizikultura ima politične naloge. Spremljati mora vsa dogajanja v novi družbeni stvarnosti in mora vzgajati članstvo v zavedne graditelje socializma.

V svojih začetkih sta bila planinstvo in alpinizem omejena na višje, inovitejše sloje, pri nas na jaro gospodo, kajti naš pravi buržuj je Kralj na Betajnovi, ki raste v trgu, na podeželju, kjer ne čuti potrebe po planinskem zraku, za boljšo prebavo ima pa eviček in lov.

Danes pa tudi povdarjamo množičnost. Brez dvoma je na mestu ta vsaj v planinstvu. Če bomo znali sistematično širiti demokratizacijo planinstva in v okviru sindikatov in LMS zajeti množice v pravo telesno vzgojo, bomo izvršili na tem področju del kulturne revolucije, ki je nujna.

Alpinistika predstavlja jedro sistematičnega delovanja v gorah, nekak alfa in omega v odnosu človeka do gora. To se po navadi najprej govori o narodnoobrambnem pomenu alpinistike in ne brez razloga. Vse napore bojevanja v gorah, v snegu in ledu bo uspešno vodilo moštvo, ki se je že utrdilo na poletnih in zimskih vzponih in ki obvlada plezalno tehniko. Edinice, sestavljene iz izvežbanih alpinistov, bodo lahko vršile v gorah naloge, ki bi bile za druge neizvedljive. Našemu alpinizmu je dana redka prilika, da pri vsem tem razvija svojo ideologijo, svoj patriotizem, da da svojemu delu v gorah kulturno fizionomijo socialistične družbe. Prav tako je važno povdariti pomen splošne telesne vzgoje, v katero bomo morali vključiti vsaj mlajši kader. Če govorimo o narodnoobrambnem momentu in o splošni telesni vzgoji, moramo govoriti tudi o problemu, ki nas že nekaj časa razburja. Ali je alpinistika šport ali ni? Alpinistika n. pr. noče biti šport, ker se ne goji v tekmovalne namene, ker ji ne prisostvuje publika, ker tu ni rekordov in ker nima nobenih športnih naprav. Jasno je, da je to čisto posebna vrsta telesnega uveljavljanja, da je bolj kakor vsaka druga odvisna ne samo od telesne vzdržljivosti, marveč še toliko bolj od duha in značaja alpinista. Vendar smo v razvoju alpinizma vedno našli svojevrstno tekmo med narodi in med posameznimi skupinami, tako da je tudi tu lahko govoriti o publiku, saj vsa čitajoča planinska publika podoživlja turo v opisih, predavanjih in fotografijah; o rekordih se ni govorilo nikdar in se nikdar ne bo, vendar je vsak alpinist zadovoljen, če lahko pove, za koliko je skrajšal čas prvopristopnika ali konkurenčne naveze. Tudi je bilo sem in tja opaziti dejansko tekmovanje v gorah, samo da si tega ljudje iz neke obzirnosti niso upali priznati. Morda iz obzirnosti do estetskega momenta, ki ga taki rekorderji skoraj nujno v praksi zataje: zdi se ti skoro nemogoče, da bi v svetu, kjer se je zgostila lepota našega planeta, mogli nekateri ljudje preizkušati samo svoje mišice in živce, ne pa tudi bogatiti svoja estetska čustva. Zanimiv je v tem pogledu dr. Jug. On ni nikoli ločil etično-biološkega momenta alpinistike od estetskega in športnega. „Mi vsi pa, ki smo spoznali, piše Jug, smo plačali to kulturo z grenko zavestjo, da smo vrženi iz doma,

iz prirode v neskončno morje prokletstva, da jadramo v neskončnost, ne vidimo ne brega ne brezdna pod našim šibkim čolnom, temveč en sam velik, črn vprašaj". Potemtakem je Jugu stena pribežališče pred cinizmom takratne družbe. Velik del tiste generacije se je reševal v skrajni subjektivizem, ekspresionizem, kubizem, v nerazumljive, objektivno že brezpomembne izraze svojega duševnega obraza. Eden izmed redkih, ki je po mučnih blodnjah na svojem zlatem čolnu, na trdni obali boja za novo družbo, je bil Jugov prijatelj Srečko Kosovel. Tudi Jug se ni izgubil v psiholoških hieroglifih, marveč nam je na alpinističnem področju ustvaril trajne vrednote. V njegovem odporu do družbe in njegovih alpskih storitvah je kulturna vrednost. Jug pa je vedno priznaval športni, celo rekorderski moment. Izločiti docela ta moment, bi bilo napak, če upoštevamo množično zmogljivost naše mladine, narodno-obrambni moment, in če naj vzgojimo čim več alpinistov, ki bodo obvladali stene do tretje težavnostne stopnje. Čemu tu ne bi smelo biti svojevrstnega tekmovanja? O stvari bi se bilo treba pomniti. Odpadel je namreč tisti ctični moment, ki je gibal predvojne alpiniste; če so oni hodili v steno polni studa nad dolino, bodo danes hodili iz ljubezni do nove družbe. Ne bi govoril o tem, če ne bi tudi v našem AO opazil nekaj takih tendenc, kakor je težnja za sijajno osamelostjo, ustvarjanje neke elite, ki nima kaj iskati v vsakodnevnem, večkrat z vsemi mogočimi človeškimi napakami obremenjenem naporu za uresničenje naših političnih in gospodarskih ciljev. Vpliv naših predvojnih ideologov je res zelo močan. Kdo more zanikati mamljivost Gregorinove apoteoze alpinista, napol gangsterja, napol poeta, njegovega odpora do kolektivizma in njegovega povdarka individualizma? Te stvari je odprl in na kratko rešil že prvi zbor alpinistov letošnjo jesen. Alpinistični odseki imajo pred seboj lepo dolžnost, da izpeljejo svojo ideologijo iz golega psihologizma, esteticizma in apolitičnosti in jo postavijo na trdne osnove pod vidikom družbene koristi. V nobenem primeru ne bo smela alpinistika zmanjševati delovne sposobnosti t. j. udeležbe alpinista v družbeni proizvodnji, v ustvarjanju socialnih vrednot, pač pa bo morala razvijati telesne in duševne sposobnosti za delo. Tega nekateri naši mladi pripravniki ne razumejo docela. Navdušenje za šport ne sme postati strast, ki vse drugo žre. Tako bo n. pr. zelo težko vzgojiti v mladih alpinistih, da se ne bodo ponašali predvsem s svojimi uspehi, marveč z uspehi svojega odseka in vse organizacije. Odstranjevati vsako hvalisavost, ošabnost in bolešno častihlepnost, gledati, da ne bo konec koncev vendarle šport absorbiral ves duševni svet mladega človeka, marveč da bo v njem mogoč razvoj tudi v izobrazbi, politiki, fizikulturi in fizični vzgoji sploh — to so vzgojne naloge alpinističnih odsekov. Z drugo besedo, tudi alpinistika ne sme zamuditi nobene priložnosti, pri kateri bi lahko oblikovala člane in pripravnike AO v dobre, patriotične, humanistične člane socialistične družbe. Če bi AO postali klubi odljudnežev, paradiži čudakov in nevzgojenih tipov, ki bi Freudu služili kot hvalježen material, potem je bolje, da jih ni.

Ta družbeni utilitarizem ne stoji samo na vseh tistih temeljih, o katerih sem govoril. Alpinistika bo ostala, tudi če bi iznašli helikopterje, ki bi jih nosili v oprtnikih. V našem planinskem sociologizmu ne smemo

iti predaleč, ker bi sicer delali isto napako kakor jo delajo razni tehnokrati in vulgarni sociologi. Pri vsem našem delu za novo usmerjanje alpinizma moramo imeti pred očmi, da temelji socialistična družba na proletarskem humanizmu, na pravi, pristni svobodi človeka, ki je ukrotil anarhistični razvoj proizvodjalnih sil; da gre pri nas res za olepšanje življenja množic, za zdravo, vedro, nezagrenjeno uživanje vseh lepot našega sveta. In naša naloga, tovariši in tovarišice, je, da kažemo pot v gore vsem, ki so žejni prirodnih krasot, prvobitnosti in vsega, vsega, zaradi česar hodimo v gore.

Dr. Jos. Tomišek:

Tovariš Mira Marko

Cvetko na grob

„Tovariš? Mari ne tovarišica?“ bi se vprašali. V resnici pa je bila dvoživka, v omejeno ženskih stvareh prava ženska in žena, v planinskem udejstvovanju pa kar možata, kos moškemu, a vendar z ženskim nagonom podpiranja, naslombe, kajpada v polni in očitni méri le v razmerju do enega, edinega, do Edota. Svojo žensko podzavestnost je načelno do zadnjih let prikrivala in zatajevala; zato je najraje slišala na moško ime „Marko“ ter ob pozivu in potrebi tovarštva v planinstvu je bila odločno moški tovariš, ne le ženska, mehka tovarišica, nekako družica.

„Mariborski dohtar“ ali „Mariborski stric“ me je rada nazivala v svojih dopisih. Od leta 1925 dalje tik do nemške okupacije sva si stalno in dosti dopisovala, zaupljivo, v kritičnih časih zaupno — žal, da mi je bomba uničila tudi korespondenco. Iz prvih njenih dopisov in začetniških prispevkov v lahkotnem leposlovnem slogu, pa v krepkem vsebinskem nastopu se je odražal kakor pisateljski dar tako odločen planinski zagon sicer mi neznane osebe novega sotrudnika. Hitro sva se zblížala v mislih in besedah in končno sem jo na mnoga vabila obiskal; komaj sem jo našel v najvišjem delu palače „Emona“ v skromni sobi z razgledom preko streh, našel skoraj zakopano v papirje, knjige, slike.

„Prinašam Vam iz Maribora za nahrbtnik in obliznik priročen sklop kranjskih klobas“. „Dobrodošli Vi in dobrodošlo, kar prinašate; svoje kranjske Ljubljancani itak naročamo v mariborski tovarni. Vi torej klobase, jaz Vam in sebi ponudim vroče kave, pa bova bivakirala in se kaj pomenila“.

Posedel sem pri kar otroško gostinski domačici, pretresala sva planinstvo, umetnost, prosveto; skopobesedni Edo (Deržaj) je molče nadaljeval svoje delo, zatopljen v neko sliko. Odlična moja sotrudnica je bila v razgovoru izredno okretna in vsestransko dovezeta.

Tako sem jo spoznal osebno. Izmed nad tristo sotrudnikov pri „Vestniku“ v moji dobi (1908 do 1941) sem jih osebno poznal jedva desetino; saj ima nepoznanje izvestne prednosti. Z Miro Marko se

pozneje nisva videla več, zlasti ne potem, ko se je z Edom poročila in imela sinka; ni bilo ne časa ne prilike, da bi se odzval ponovnim vabilom, združenim s trajnimi dopisi; sledil pa sem z duhom in s srcem njenemu doslednemu podvigu, veroval njej in v njo tudi v času krize, ko so se ji izneverjali celo bližnji tovariši.

Splošni vtis? Njena pojava? Da je majhne postave, izvemo iz njenih opisov, ko večkrat z obžalovanjem zapiše, da kaklega klina ali prijema ne doseže; prav tako pa se očituje njena nenavadna okretnost in prav moška zdržljivost ter odpornost, ki se v nui stopnjuje v upornost. Moj brat France, ki ji je bil vse prej kakor naklonjen, ji v pismu 2. sept. 1927 priznava pisateljski talent, in jo malce zlobno, a točno označuje, rekoč: „Ona — fantek droban, dasi okretna kakor mačka!“ Odrekam pa absolutno veljavnost sklepu, da bi človek take telesnosti v skrajni sili ne zmoget težkega ali celo težaškega napora. Zgodi se, da človek zrasede nad samega sebe.

Nisva se več videla. Pisati, izreči bi ji moral osmrtnico, nekrolog, kakor sem jih kot urednik v tekoči nujnosti napisal dvanajst, nekaterc, osebno udarjen, s težkim srcem (pobratim Jaka Aljaž, soborec dr. Tuma, junaka dr. Jug in Vladimir Topolovec, trentski pionir Jos. Abram); ne bom pravil, kako težko mi gre beseda in kako hudo mi je, ko pišem te besede. Osmrtnico ji bo spletel drug poklican in poklicni tovariš. Vest o njeni smrti me je pretresla, ko sem skrajno oslavljen ležal po operaciji v bolnici. Skozi dneve in noči osamljen ležec med bolniki in umirajočimi, sem v gorečem duhu spremljal v večnost, nepozabnost, nesmrtnost to svojevrstno, samosvoje, vsestransko nadarjeno in izobraženo žensko — dvolično bitje. Kaj ji — še zemljan — naj posvetim v slovo? Nič drugega ko eno samo planinsko cvetko. Katero? Njej se prilega in prilikuje najbolje pokončna cvetka z moškim imenom, to je encijan. In v tisti uri so se prvikrat začuli stihii o encijanu, ki se glase:

„Encijan, ti mili,
zdravi nas v sili!
Encijan, ti modri,
duh, telo nam bodri!
Trpki, trpki encijan,
znak si naš iz dneva v dan.“

Ob takem, vsakem encijanu se spomnimo, spominjajmo Mire Marko. Encijan je njen cvet.

Zdi se mi umestno, da zdaj prispevam nekaj podatkov o krizi, ki je pred dvajsetimi leti zajela Miro Marko in je ogražala njen ugled in njeno čast. Bilo je leta 1927; po neverjetno brzem vzgonu je bila že na glasu kot prvovrstna, kar vodilna plezalka. Saj je imela za seboj — poleg pomembnih uspehov v Mrzli gori, Rjavini, Pihavcu, Prisojniku — glasovito severno steno Špika kot prvenstveno, svetovno senzacijo (1926). V zadnjih dnevih junija 1927 sta Mira Marko in Deržaj obplezala zahodno in južno steno vrhnega masiva Triglava, za 5. julij pa sta se pripravila, da poskusita v severni triglavski steni še nezmagano smer

desno od Črnega grabna, ki bi naj postala prava slovenska smer in bi peljala naravnost na „Za Planjo“. Izprva sta dobro napredovala, v težki steni pri prislonjenem stebri se je pa Deržaju, ki je plezal spredaj, izdrl varovalni klin; padel je preko in mimo tovarišice, ki ga je spodaj z dobrim prijemom stisnjena v steno varovala. Z bliskovitim skrajšanjem vrvi je omilila padec, osredotočila je svoje telesne sile v roke, zlasti v desno in v odpor telesnega koša, da nista oba strmoglavila v prepad. S čudovito žilavostjo je ure in ure držala tovariša, visečega preko grede — s tem se je teg vrvi zelo omilil — dokler se ni osvestil in se, dasi hudo ranjen, sam potegnil na gredo, kamor je nato ona priplezala in ga s skrajnim naporom privedla v položaj, ki je bil dosegljiv reševalcem.

O tej nesreči je po svoje pisalo javno časopisje; jaz sem jo omenil v 8. (avgustovi) številki Vestnika s pripombo k Mirinemu opisu „Triglavske stene“ (str. 172) in s stvarnimi podatki med društvenimi vestmi (str. 189), obakrat obljubujoč, da izide v prihodnji številki pravo poročilo. Takega poročila pa — česar bralci najbrž niti opazili niso — ni bilo niti v „prihodnji“ niti v kaki „poznejši“ številki; beremo ga pa lahko v dr. Tumovi knjigi „Pomen in razvoj alpinizma“ (str. 179 — 188), tri leta pozneje.

Kako to? Pravčasno za 9. številko mi je poslala Mira Marko kar dramatično sliko o stvarnem poteku in duševnem učinku celega prizora. Veseli rešitve pogumnega plezalnega para in odličnega literarnega prispevka, sem njega prvo polovico takoj odpremil v tiskarno. Ko pa proti koncu meseca dobim iz tiskarne zaključno korekturo, zapazim, da ni članka o triglavski nesreči; obenem prejmem od brata, predsednika SPD, privatno pismo z obvestilom, da je Mirin spis zadržal in iz Vestnika izločil, češ da je neresničen in bi kvaril ugled planinskega društva, sploh pa, da se od vseh strani pojavlja odpor proti tej ženski in načinu njenega nastopa, tokrat posebno nasproti reševalcem. To svoje naziranje je brat zastopal po vrsti v pismih 20. in 23. avgusta in 2. septembra.

Vidi se, koliko mu je bilo na stvari, pa tudi, da se zaveda poseganja v moje uredništvo, saj tedaj še, žal, ni bilo literarnega odseka. Res je tudi, da bi jaz take osebne oblasti od nikogar drugega ne prenesel, kakor sem jo, planinski stvari na ljubo, od brata. Resnično pa je prav tako tudi, da se je tedaj v krogu vročokrvnih mladih alpinistov vzdignila burja proti Marku, ki se ji je očitala pretirana samozavest in samohvala, senzacionalnost, emancipiranost. Taki očitki so se izrekli i javno (Narodni Dnevnik, 22. 8. 1927; A. G.) in se je koncem koncev šlo do sodišča.

V strehi pa se je vnel ogenj, ko so konservativni planinci — in realni užitarji in romantični abstinenti — porabili priliko, da so z Miro Marko odklonili sploh vso strmo alpinistiko; na odbor SPD, na brata, najbolj seveda na mene so pritiskali, naj se preneha s plezalnimi članki, ki jih nihče ne bere. Brat je bil osebno bolj nagnjen k svojim konservativnim tovarišem izza početkov planinstva; malo simpatični so mu bili plezalski mladinci, ne ravno zaradi plezanja — saj se mu je razvil v lastni hiši eden izmed vodilnih plezalcev — ampak zaradi nji-

hovega bolj in bolj agresivnega nastopanja v društvu; Miri Marko je priznal samo pisateljski dar. Zagon proti plezalstvu v občje je pa dr. Tumo, ki je pod prvimi vtisi tudi okrivil Miro Marko (pismo 29. VIII. 1927), dvignil v odločno obrambo kakor alpinistov tako Mire Marko, ki ji je bil deslejš načelen branilec.

Kazalo je že, da izbruhne kulturnoplaninska vojska. Protagonisti-prvoborilci so se kaj hitro jeli postavljati v bojno vrsto, deloma javno (n. pr. „Jutro“ 1. IX.), drugi z osebnim posredovanjem pri vplivnikih, n. pr. pri mojem bratu, najrajši pa z namigavanji na naš Vestnik, da li bi sprejemal take in take članke. Jaz sem na vse strani pomirjeval in blažil; v Vestniku se bodo mogli poslušati glasovi obeh zvonov, če bodo blagoglasni; saj imata oba pravico do bitja. Zadirčno in v plat zvona pa se ne bo bilo. Vse, posebno dr. Tumo in Miro, sem svaril, naj se ne zatekajo v javnost in ne povečujejo škode, ki je itak že nastala iz te napake. Če bi v Vestnik sprejemal prispevke le ene struje — to so vsak zase zahtevali skrajneži obeh plati — potem bi se pojem planinskega glasila silno zožil; pri taki zožitvi ne sodelujem; to sem pisal bratu 18. septembra. Moje stališče se je molče priznalo; ostalo je pri starem, z objektivnostjo in dostojnostjo na vse strani.

Razburjenost zaradi Mire Marko je tudi kmalu pojemala in so se prvoborci pač zavedali pravilnosti mojega malouvaževanja vse zadeve, ki sem ga energično izrazil v pismu bratu (30. VIII. 1927), pišoč: „Mari Ljubljance! res hočete iz brezpomembne, v bistvu zelo omejene osebne zadeve napraviti afero, ki prisoja tej mladi planinki važnost in vplivnost, kakršne sigurno nima? Saj se vendar motite, ako mislite, da o njej vse govori, če o njej morda govori nekaj ožje prizadetih in številce brezposelnikov, ki živijo od šuštenja o škandalčkih! Mari je ona res tako vplivna, da naj se je naše planinsko društvo nekako boji? Bogme, da ne! In čimbolj zavlačujete likvidacijo spora, ki zares obstoji, tem slabše; potem bi res i širši krogi postali pozorni, dočim doslej o kaki aferi niti ne sanjajo.“

Vzporedno s splošnim sporom je bilo sproti nujno, da se zabriše njega neposredni povod, Markovo poročilo o nesreči. Zadregi, kamor je bil potisnjen, se je brat skušal odtegniti na način, ki bi naj zadovoljil protivnike in ne žalil pisateljskega ponosa avtorice, to je, da bi se objavil ali le neoporečni del spisa, ali ta v celoti, pa s potrebnimi popravki. Jaz sem odsvetoval i eno i drugo kot nezadovoljivo in polovičarsko ter neodkrito. Medtem je potekal čas za prihodnjo številko; morala se je zaključiti brez osporjenega članka in pri tem je ostalo; svoji dolžnosti kot kronist je Vestnik zadostil s poročilom med društvenimi vestni v 8. številki.

Miri Marko sem svetoval ravnodušnost in jo posebno svaril, da bi se zatekala v javnost. Res je stopila v ozadje, vso njeno obrambo je prevzel dr. Tuma sam. Z menoj je ostala v stalni zvezi; izza onega spora pa je dozorevala od instinktivne zamahnosti do zavestne udarnosti. Po enoletnem odmoru si sledijo njeni najboljši članki, vzorni orisi ne samo domačih, ampak daljnih „zapadnih sten in vrhov; v tovarištvu s Čopelandovo je segla celo na Škotsko. Tako si je pridobila izkušnje in legitimacijo za sestavo knjige „Plezalna tehnika“ (1933) v

izdaji SPD! Prevedla in priredila je nato (1937) iz prve znamenite Kugyjeve knjige oddelek „Julijske Alpe“. „Očka Kugy pa ženski skratelj Debelakova — dobro gresta skupaj, motivček k planinski simfoniji“, sem zapisal v svoji oceni knjige.

Kakor sem toplo pozdravil omenjene dr. Kugy - Debelakove „Julijske Alpe“, tako odločno sem se prihodnje leto (posebno v pismu 19. aprila 1938) uprl načrtu, da se tedanja dr. Kugyjeva knjiga „500 let Triglava“ prevede v slovenščino kot zgodovina Triglava. Opozoril sem, da je Kugy knjigi spisal le lep uvod, v ostalem pa je le zbral nekaj člankov o Triglavu, ki so kajpada različne vrednosti; nedopustno je, da je v temeljnem zgodovinskem (Gstirnerjevem) članku docela ignorirano slovensko slovstvo. (Več sem povedal v svoji oceni). Tak zbornik o Triglavu moramo sploh načelno odklanjati, ker smo sposobni, da tako res aktualno delo spišemo sami, in sicer boljše in popolneje. Te zamisli se je oprijela Planinska Matica, opustivši zamisel s Kugyjem (kar je ta meni hudo zameril) in poverivši ureditev slovenskega Triglavskega zbornika Miri Marko Debelak-Deržajevi. S pravo gorečnostjo se je poprijela organizacije zbornika in zbiranja snovi za lastni — glavni — prispevek, ožjo zgodovino Triglava. Z dnem 12. jan. 1941 mi je sporočila: „S trudom in z zagrizeno vztrajnostjo sem zbrala svoje razkropljene sotrudnike in obljubili so, da mi pošljejo svoje deleže do pomladi... Moj delež je skoraj gotov. Le še v Mojstrano za dva, tri dni, da izpolnim manjšo vrzel, potem stipkam na čisto in Marko je gotova“. Kako vestno je delala, izpričuje njeno pismo 3. VII. 1939: „Moja zgodovina planinstva na Triglavu še ni končana. Vso zimo sem prezebavala v muzeju, našla mnogo lepega, a vendar so vrzeli ponekod zelo velike. Tako bi morala prebrskati tudi celovski arhiv, pa za to nimam ne časa ne denarja. Tako bo moja zgodovina samo temelj“. Kako je s prispevki sotrudnikov, ne vem; njena razprava se zdaj objavlja v Vestniku kot „Kronika Triglava“; žal in trajna škoda je, da je delo postalo „posthumno“.

Nepozabna Marko, polagamo Ti v grob, na grob, nad grob:

trpki, trpki encijan,
ki znak je Tvoj iz dneva v dan.

M. M. Debelakova-Deržaj:

Kronika Triglava

(Nadaljevanje)

1887.

Sekcija „Krain“ je nadelala novo pot na Triglav, to je pot, ki jo uporabljamo še dandanes in vodi od vznožja Malega Triglava čez njegove vzhodne vesine na vrh. Pot, ki jo je sekcija zgradila prejšnje poletje je bila nepripravna, ker je bila daleč v poletje pokrita s snegom, pozneje pa je nastala v snežišču prepoka, ki je omogočala vzpon čez to plat. Zato se ta dostop še sedaj uporablja le v trdi zimi, le da gremo prav po sredi glavnega snežišča na greben. Leta 1887 pa je sekcija „Krain“ izbrala za pot prisojne in strme peči Malega Triglava, ki so spomladi skoraj kopne. Pot sta nadelala Požganc, Klinar in Kobar. Opremila sta jo s številnimi klini in žicami ter izklesala stopnice.

Malnarjeva koča

S tem je nastopila za zgodovino Triglava nova doba, doba planinstva v širšem pomenu besede. Dotlej je bila odprta planincem le Zajezerska dolina po stezi čez Komarčo, pri Utah pa je stala koča Franca Ferdinanda. H koči Marije Terezije so hodili vedno le poedinci: alpinisti in znanstveniki. Družbe planincev so bile do leta 1887 še zmeraj zelo redke pojav. Z udobno kočo vrh Pekla, s stezo skozi Kot in nadelano potjo na vrh pa je postal Triglav razgledna gora in izletni cilj širšim krogom. S tem pa je sekcija „Krain“ prevzela vodstvo planinstva v Triglavskem pogorju in izpodrinila zaslužni OeTC, katerega cilji so bili zgolj planinski, medtem ko je imela sekcija „Krain“ nemškoosvajalne namene.

Mimo že omenjenih steza je nadclala sekcija „Krain“ tudi lovsko stezo čez Prag, ki sta jo bila že pred leti zavarovala z lesenimi klini Požganc in Kobar za lovca Galleta. Zdaj sta jo opremila na Pragu z železnimi klini. Izpod Triglavske stene pa sta speljala zvezno stezo na

Luknjo, da bi bil s tem omogočen dostop k novi koči tudi obiskovalcem iz Trente. Tako je bilo tega leta izvedenih kar dvojje dostopov za planince: Iz Kota in iz Vrat.

Dne 30. julija je bilo pri novi koči, ki jo imenujejo v poročilih „Triglavhütte“, zbranih že nad sto ljudi. Koča, v kateri je bilo prostora za največ 30 oseb, je bila prenatrpana. Ljudje so zakurili pred njo velik ogenj in prečuli noč na prostem. Ko pa je posijalo prvo sonce, so zagledali prizor, ki smo ga danes že vajeni, tedaj pa so ga videli prvič. Ves greben, tja do vrha Triglavá, je bil posejan z ljudmi. Ta dan je obiskalo vrh 85 planincev.

Ob deseti uri je bila slavnostna otvoritev koč. Pevski zbor je zapel pesmi „Das ist der Tag des Herrn“ in „Das deutsche Lied“. („To je gospodov dan“ in „Nemška pesem“). Nato je Gregor Rabič izročil ključke načelniku sekcije „Krain“, Karlu Deschmannu, ki je imel plantec nagovor, ki ga je zaključil z besedami: „Und du, Altvater Triglav, strecke deine Hand schützend über unsere deutsche Erde“. („In ti, očak Triglav, varuj s svojo roko našo nemško zemljo“). (Pl. vestnik 1910, str. 193). Da, tako je bilo leta 1887 in te besede je izrekel mož, ki se je pisal svoj čas Dragotin Dežman. In isti Dragotin Dežman je leta 1855 zapisal v Bleiweisovem koledarju (str. 57) te-le vrstice:

Naj bode tistim v prid le ta povest,
ki gerdit le domači jezik znajo,
in družga nič, kot kruh domači jest',
če glas slovensk' le slišijo — godrnjajo.
Gotovo ni za tak nesramne žnablje
mazila boljšega na svet' kot — grablje!

Berlinski zastopnik DOeAV je ob tej priložnosti imenoval našega očaka „nemškega kralja Julijskih Alp“. Kako v živo zadeta je bila slovenska narodna zavest s tem početjem, je izraženo v člankih takratnega dnevnega časopisja. („Slovenski narod“ z dne 6. VIII. in 25. IX. ter „Slovenec“ z dne 4. in 5. VIII.).

Izmed vzponov v Triglavskem pogorju in na Triglav je omeniti vzpone dr. H. Tume. To poletje je bival teden dni na Velem polju pri sirarju Blažku iz Podjel. V enem tednu je bil kar štirikrat na vrhu Triglava. Izvršil je tudi prvi planinski vzpon na Virnar. Tega leta je bil tudi prvič na Triglavu župnik Jakob Aljaž, poznejši „Triglavski župnik“. V njem je tedaj dozorel sklep; da mora za vsako ceno stati pod Triglavom slovenska koča, kjer bi se zbirali slovenski planinci, ker le tako bi bil mogoč uspešen boj proti prodirajočemu nemškemu planinstvu in alpinistiki.

Leta 1887 je obiskalo Baumbachovo koč 37. Deschmannovo pa 108 planincev.

1888.

Sekcija „Krain“ je imenovala koč nad Peklom „Deschmannhütte“ (Deschmannova koč).

Koč Marije Terezije je bila že zelo slaba. Zavoljo tega so se kopičile pritožbe, ki so bile delno upravičene, največkrat pa zaradi kon-

kurence, ker si je hotel DOeAV osvojiti vse področje okrog Triglava. Kočo Marije Terezije je bila zaradi slabe lege resnično zelo vlažna. Plesen je pokrivala vso opremo, pečica pa je vedno zarjavela.

V Gorici je bila ustanovljena sekcija „Görz“ DOeAV, kar naj bi bil dokaz, tako trdi kronika sekcije Küstenland, str. 277, da se je DOeAV ukoreninila v teh predelih.

V tem letu je obiskalo Deschmannovo kočo 68, Baumbachovo kočo pa 40 planincev.

1889.

OeTC se še ni vdal. Skušal je podaljšati svoje delovanje v Triglavskem pogorju, kar mu spričo močne organizacije DOeAV ni uspelo. V OeTZ, str. 117 navedenega leta beremo, da bo OeTC prestavil kočo Marije Terezije na vzvišen prostor, da s tem odstrani glavni nedostatek koč, to je vlago. Vendar je ostalo le pri nameri.

V OeTZ najdemo pritožbe zaradi koč DOeAV, v Mitteilungen pa pritožbe zavoljo zgradb OeTC.

Med vzponi je omeniti vzpon matere in dveh hčera Herzberg, ki so meseca avgusta izvedle z Moto vzpon iz Trente po Kugyjevi poti na vrh Triglava. Jenny Herzberg in njeni hčerki so bile znane planinke tedanje dobe. (Herzberg, OeTZ, 1890, str. 61).

Tega leta je bil izvršen prvi turistični vzpon po lovski stezi čez Komarja in po novi direktni smeri čez zahodno ostenje na Zaplanjo. Izvedla sta ga Mota in Bois de Chesne. Le-ta je obiskal tudi Kanjavce. Pozneje je zboljšal smer čez Komar.

Konec avgusta je prišel na Dovje župnik Jakob Aljaž, kjer je ostal do svoje smrti (1845 — 1927).

V letu 1889 je bilo na Triglavu 76 oseb (štiri ženske), v Deschmannovi koči 82, v Baumbachovi koči pa 36 oseb.

1890.

Hotel Sveti Janez v Bohinju je najel od KID Jože Mencinger iz Bohinja. (OeTZ, 1890, str. 129).

V Mojstrani je bila navedeno leto ustanovljena cementarna.

V poletju tega leta je bila prvič preplezana Severna stena. Podatki o tem vzponu so se nam ohranili po ustnem izročilu trentarskih lovcev in poznejših vodnikov. Vzpon je izvedel Andrej Berginc, vulgo Štrukelj iz Trente, kot gonjač divjih lovcev. Njegova smer ni točno znana, vemo le, da je plezal nekje tam, kjer vodi danes slovenska smer. Vstopil pa je zanesljivo bolj vzhodno, mogoče tam, kjer sta pozneje vstopila Komac in dr. Tuma. Po Slovenski grapi je prišel v Slovensko krnico (levo od slapa) ter izstopil skozi enega izmed številnih kaminov v levi mejni steni krnice. Ti kamini so vsi lahko prehodni, nekateri so pravzaprav le strmi žlebovi. Dvajset let pozneje je preplezal Bergincevo smer Jože Komac-Paver.

Dne 22. XII. je pri podiranju ubila sinreka prvega trentarskega vodnika Antona Tožbarja, po domače Špika-Medveda. Tedaj je bil navzoč tudi njegov sin Tone, ki je prevzel po očetovi smrti dom in

vodniški poklic. V mali kamniti kapelici v Trenti je podoba domačega slikarja, ki ponazarja nesrečo Špika - Medveda. Sredi redkega gozda stoji razpelo, v ospredju pa leži pod deblom smreke Špik. Njegova vdova je ostala sama s šestimi otroki v skromnem domu pri Sv. Mariji v Trenti. Njegov sin Anton je postal lovski čuvaj Tržačana Bois de Chesne-a, lastnika botaničnega vrta „Juliana“ v Trenti.

Leta 1890 je obiskalo Deschmannovo koč 94, Baumbachovo koč pa 39 planincev.

1891.

Tega leta je bil izveden prvi turistični vzpon iz Luknje na Zaplanjo. Plezala sta Mota in Bois de Chesne. Na težave sta naletela le v prvi stopnji tik nad Luknjo. Od tod sta prečila pobočje pod Plemenicami prav do Triglavskih podov (Kronika sekcije Küstenland, str. 347). Greben Plemenic je torej ostal nedotaknjen. Plezala sta po smeri, ki je bila Trentarskim lovcem že znana.

Številni obiski Triglava in razmah planinstva na Triglavu so prinesli nujno tudi prvo planinsko nesrečo. Prvi se je pravzaprav ponesrečil 1. 1822 vodnik Korošec, ki ga je zadela strela, ko je prenočil z Bosijem na vrhu Triglava. Dne 13. VIII. je odšel iz Mojstranc sodnik Holst iz Schöneberga pri Berlinu. (Sestavljeno po poročilih v Mitteil. POeAV, OeTZ ter Aljaževih spomilih — Pl. vestnik 1922).

Hotel je obiskati Deschmannovo koč in sestopiti skozi Krmo v Radovno in na Bled. Pastirji so ga videli ob sedmih zjutraj v Kotu, nato je izginil brez sledu. Dne 24. julija so njegovi domači obvestili o tem sekcijo „Villach“ DOeAV. Le-ta je organizirala nekako reševalno odpravo. Iz Mojstrane so odšli vodniki, orožniki in zasebniki, a iskali so zaman. Šele 4. septembra sta našla Holstovo truplo dva mlada Mojstrančana v Vratih (eden njiju je bil Blaž Kosmač). Stalo je na zvezni stezi Prag - Luknja. Slonelo je ob pečeh, roka je podpirala glavo, vse pa je prikrival mel, ki se vsiplje s sten. En čevljev je imel sezut, drugi pa je bil napol odvezan. Zdelo se je, da je Holst hotel odstraniti iz obutve pesek, ki je zašel vanjo med sestopom. Poleg trupla je ležal Baedeker in v njem ščipalnik na mestu, kjer je bilo zapisano: „Vratal, sehr lohnend“ (Dolina Vrat, hvaležno!). Pri mrliču so našli poleg drugih drobnarij tudi uro, ki se je iztekla do kraja. Iz vsega je bilo videti, da je Holst šel skozi Kot k Deschmannovi koči in nato sestopil čez Prag v Vrata. K tem ga je zavedla markacija z oznako „Vrata“. Markacija pa ga je privedla le do Praga (Pl. vestnik, 1922). Na Holstovem truplu ni bilo najti poškodb, zato ni verjetno, da bi bil padel, pač pa ga je najbrž izčrpala težavna pot. Njegova smrt je vzbudila v planinskih krogih precejšnje razburjenje. Sekcija „Krain“, ki je zavarovala stezo, je zaradi napadov odstranila markacije. Doba nadclanili steza še ni napolnila. Holsta so pokopali dne 6. IX. na Dovjem. To je bil prvi planinec, ki ga je sprejelo dovško pokopališče. Ob grobu ponesrečenca je stal župnik Aljaž, kakor je stal pozneje še premnogokrat.

Piparji na izletu k sv. Joštu Karikatura H. Smrekarja

Dne 26. IX. je bila deponirana na vrhu Triglava prva vpisna knjiga. Darovala jo je gorska družba „Krumholz“ z Dunaja. Knjiga je bila shranjena v pločevinasti škatli. Na vrh so jo prinesli trije udje imenovane družbe v spremstvu dveh vodnikov. (OeTZ, 1891, str. 182).

OeTC je opremil svoji dve koči (Marije Terezije in Franca Ferdinanda) s konzervnimi zalogami. (Spominsko sporočilo SPD „Po desetih letih“, str. 4). Sekcija „Krain“ pa je shranila konzerve v Smercevi gostilni v Mojstrani. Na novo je markirala pot skozi Zajezersko dolino ter popravila pot od Prodov na Triglav.

1892.

Na predlog sekcije „Krain“ so bili pooblašteni za vodnike v Triglavskem pogorju Janez Rabič, Klemens, Jože Hlebanja in Franc Urbas, vsi iz Mojstrane.

Tega leta je v Slovencih končno dozorel sklep, da ustanovijo slovensko gorsko društvo. Meseca julija so se sešli na Stolu trije mladi slovenski planinci, udje društva „Piparjev“. Bili so to: Josip Hauptmann, Ivan Korenčan in Anton Škof. „Tuja roka zaznamenuje pota, postavlja koče in napravlja na slovenskih tleh le nemške napise in kašipote. Vzdravimo se!“ so rekli mladeniči, podali si roke se pobratili ter zatrdno sklenili, da ne nchajo preje, dokler ne ustanovijo slovenskega planinskega društva. (Spominsko sporočilo SPD „Po desetih letih“).

Ze 22. septembra je bil ustanovni zbor, dne 13. X. je bil izvoljen začasni odbor. Le-ta je sestavil pravila, ki jih je potrdilo avstrijsko c. k. ministrstvo z odlokom z dne 10. I. 1893.

Izmed vzponov v Triglavskem pogorju je leta 1892 omeniti ture bratov Dolenc iz Kranja. Z Lovrencem Sestom sta šla 1. IX. skozi Suho na Rodico ter po grebenih na Sijo in sestopila k Sv. Janezu. Viktor Dolenc je šel nato sam s Sestom po novi jahalni poti, ki je bila zgrajena tega leta, iz Ukanca na Komno in Govnjače. Šla sta na Mahavček in Boga in. (To je menda prvi turistični vzpon na Mahavček). Dne 3. IX. sta šla čez Duple in Planino na Polju na Krn. To je drugi znani vzpon iz Bohinja na Krn. (Prvi glej leto 1880). (Mitt. DOeAV 1895, str. 95, 96).

Leta 1892 je obiskalo Deschmannovo kočo 105, Baumbachovo kočo pa 72 planincev.

1893.

Dne 27. februarja 1893 je bilo ustanovljeno Slovensko planinsko društvo. Z njim se začne znova delovanje slovenskega planinstva okrog Triglava. Društvo je sklenilo, da zgradi svojo prvo kočo pod Črno prstjo.

OeTC je nadclal stezo od Mallnerjeve koče na vrh Črne prsti in markiral vso pot od Bistrice do vrha. Tudi kočo je malo bolje opremil.

Kočo Franca Ferdinanda v Zajezerski dolini so od leta 1893 imenovali „Schutzhütte bei den Triglav-Seen“ (koča pri triglavskih jezerih). Ime je OeTC spremenil zavoljo tega, ker je na Zirbitzkoglu zgradil dom, ki je nosil ime avstrijskega nadvojvode Ferdinanda.

Od tega leta dalje je bila Deschmannova koča v poletju stalno oskrbovana.

Dne 21. do 23. VIII. je bila prvič markirana stara komunikacijska steza iz Soče v Bohinj, to je steza, ki vodi čez Komno, mimo nekdanje Bornove lovske koče, skozi Lepo Komno, Mala vratca, čez Planino za Skalo ter čez Brusnike v Sočo. Markiral jo je Jože Ravhekar iz Bohinjske Bistrice.

V letu 1893 je bila izvedena vrsta lepih vzponov. V zgodnjem poletju sta izvedla drugi turistični vzpon na Virnar Mota in dr. Camilo Baumgartner. Tretji vzpon sta izvedla istega leta Hinter in A. Belar, z novim dostopom iz Bohinjskih Vratc. Dne 14. X. so Mota, Paver in dr. Kugy prvi prekoračili Virnar. Šli so iz Bohinjskih Vratc čez vrh na

Konjsko planino. Sestop je bil precej težaven. Še isto popoldne so šli vsi trije na Rjavca, to je glavo med koto 2585 m in Triglavsko škrbino. To je bil prvi turistični vzpon na to glavo. Z nje so si ogledali južno ostenje in 15. X. izvedli prvi vzpon s Prodov na Triglavsko škrbino. Iz nje so šli po že znani Kugyjevi poti na vrh. Dr. Kugy pravi, da so pričakovali izrednih težav, našli so pa najlažji dostop na vrh. Zares čudno je, da ni prej nihče našel dostopa z južne strani na vrh Triglava, posebej še čez Triglavsko škrbino. Sest je sicer trdil, da je prej že skušal premagati peči, a plezal je menda le z očmi, sicer bi jih prav gotovo preplezal, saj je bil sposoben planinec. Zelo verjetno je tudi, da mu ta lažji dostop ni ugajal, ker bi z njim odpadel za vodnike zelo važni „strahotni greben“ med Malim in Velikim Triglavom.

Mota, Paver in Kugy so še istega dne obiskali tudi tretjo glavo v južnozahodnem grebenu ter sestopili čez Zaplanjo in vzdolž Plemenic k Luknji, to je po smeri, ki sta jo preplezala v vzponu Mota in Bois de Chesne leta 1891.

Dne 13. IX. je bil na vrhu Triglava takratni predsednik OeTC Julius Meurer s šestimi prijatelji.

Leta 1893 je izšla vodniška tarifa za vodnike Julijskih Alp in Karavank. Predloge je izdelala sekcija „Krain“, dokončno so stvar uredili v Radovljici, dne 30. aprila, ob navzočnosti številnih vodnikov, zastopnikov OeTC in DOcAV ter okrajnega glavarja Kalteneggerja. (OeTZ, 1893, str. 149).

Istega leta je bil v Ljubljani ustanovljen klub „Planinskih piparjev“. Piparji so bili sočasno ustanovitelji SPD. Vsega je štel šest udov. V svojih pravilih je določal, da „piparji“ ne smejo biti oženjeni in da morajo nositi s seboj čedro. (Obsirno poročilo glej: Planinski vestnik 1933, str. 167).

Leta 1893 je obiskalo Baumbachovo kočo 87, Deschmannovo kočo pa 99 planincev.

1894.

Spomladi leta 1894 so pričeli delavci tesati les za prvo kočo SPD pod Črno prstjo. Koča je bila dograjena prve dni meseca julija in je stala z opravo vred 1908 goldinarjev. Društvo je popravilo in markiralo dostop h koči. Slavnostna otvoritev je bila 15. julija. Bila je to manifestacija slovenstva in začetek narodnostnega boja v Triglavskem pogorju. Tudi Bohinjci so se zavedali pomena tega dogodka, saj so napisali na slavlolik v Bistrici: „Odpira prva koča se planinska, raduje vsa dolina se bohinjska!“ S „prvo kočo“ je bila mišljena prva slovenska koča, saj so stale že štiri koče drugih društev v Triglavskem pogorju. Koča pod Črno prstjo je bila imenovana p oprvem predsedniku SPD dr. Orožnu — „Orožnova koča“.

OeTC je priredil leta 1894 prvi vodniški tečaj v Gradcu. Udeležila sta se ga tudi dva bohinjska vodnika: Lovrenc Jelar in Peter Logar. Tečajniki so prejeli poleg diplom tudi praktična darila.

OeTC je nadelal pot od Prodov čez Triglavsko škrbino na vrh Triglava. V svojem glasilu javlja na str. 233, da je nova pot najkrajša in da se izogne razvpitemu grebenu.

Sekcija „Krain“ je popravila pot skozi Kot in na Mali Triglav, kjer so bile izboljšane že izklesane stopnice. Pot so opremili s 155 klini. Popravili so tudi pot na vrh. (Mitt. DOeAV, 1894, str. 237). Markirali so dalje stezo z Bleda čez Pokljuko h koči Marije Terezije in z Velega polja skozi Velsko dolino na Dolič. (Mitt. 1894, str. 37). Sekcija „Krain“ je priredila prvi vodniški tečaj v naših krajih. Udeležilo se ga je 13 vodnikov. Tečaj je bil v Mojstrani in je trajal pet nedelj. Udeležili so se ga Jože in Klemen Hlebanja, Janez Klančnik mlajši, Peter Kovač, Janez Rabič, Franc Smukavec, vulgo Šmere in France Urbas iz Mojstrane. Iz Kranjske gore je bil navzoč Janez Rogar; iz Fužin (Bela peč) Johann Eichletter in Janez Juvan; z Dovjega Janez Legat; z Bleda pa Valentin Picmel in Franc Ausenek. Od trinajst ude-

Orožnova koča

ležencev so vsi razen enega govorili nemški, trije so bili analfabeti. Tečaj so vodili dr. E. Bock, J. Vesel, dr. R. Roschnik, dr. F. Suppan in R. Kirbisch. Dne 17. marca je bil zaključni izpit in vodniki so prejeli diplome. Staremu triglavskemu vodniku Gregorju Legatu, ki je zavoljo starosti opustil vodniški poklic, so izročili posebno častno darilo. (Mitt. 1894, str. 83, 84). Naslednje leto je tudi Janez Legat prenehal z vodniškim poklicem.

Leta 1894 je obiskalo Deschmannovo kočo 145, Orožnovo kočo pa po otvoritvi 23 planincev.

1895.

Januarja 1895 je OeTC priredil drugi vodniški tečaj v Gradcu. Trajal je osem dni. Tečaj so vodili mlajši alpinisti, kakor Glanwell, Valker, Domenigg i. dr. (OeTZ, 1895, str. 63). V tečaj sta bila sprejeta tudi dva bohinjska vodnika, Gašper Arh in Janez Trojar iz Bohinjske Bistrice. Prejela sta lepi diplomi. OeTC je bil mlademu Slovenskemu planinskemu društvu naklonjen, posebno dokler je živel dr. Frischauf, ki je bil znan prijatelj Slovencev ter je podpiral njihove težnje. V narodnostnem oziru je bil OeTC neutralen, medtem ko je bil DOeAV „širitelj in branitelj nemštva“. Zato so bili spori med OeTC in DOeAV neizogibni. Prerekanja zaradi potov, koč, zaslug in dela najdemo v vseh publikacijah obeh društev v času zadnjih dvajset let prejšnjega stoletja.

Februarja 1895 je začel izhajati Planinski vestnik, ki je postal glasnik slovenskega delovanja na Triglavu.

Meseca marca je bila ustanovljena prva podružnica SPD v Radovljici, ki je postala središče gorenjskega planinstva. Za načelnika je bil izbran dr. Janko Vilfan, pobudnik ustanovitve te važne podružnice. Še istega leta je začela graditi kočo na Velem polju. Postavljajl jo je Jože Ravhekar iz Bistrice. Delal je po lastnih načrtih.

Sekcija „Krain“ je povečala Deschmannovo kočo z lesenim prizidkom, ki je meril 5×5 m. Delal ga je Gregor Rabič iz Mojstrane. (Mitt. 1895, str. 199). Sekcija je nadelala pot iz Triglavске škrbine na Dolič, da skrajša pot v Zajezersko dolino.

Dne 24. julija sta bila na Triglavu Angleža Ellis Clar in H. Walker. Prvi je bil iz Londona, drugi iz Liverpoola. (Mitt. 1895, str. 164).

Dne 30. julija se je ponesrečil v Zgornji Krmi profesor Alois Schmidt iz Homotova na Češkem. (Druga turistična nesreča). Na Konjski planini se je ločil od družbe, s katero je bil na Triglavu, in krenil sam v Krmo. Na malem plazišču nad studencem v Gornji Krmi je zdrsnil ter priletel v velike skale pod plazom. Zdrobil si je lobanjo. Okrog sedme ure zvečer sta ga našla delavca Slivnik in Valant iz Mojstrane, ko sta se vračala z dela s Triglava. Mimo ran na glavi je imel tudi druge poškodbe. Delavca sta odhitela v Mojstrano, drugo jutro je odšlo po ponesrečenca dvanajst mož, med njimi Šmukavec, Urbas, Rabič, J. in K. Hlebanja. Dne 2. VIII. so Schmidta pokopali v Dovjem, kjer je že počival dr. Holst. Vse potrebno za prenos in pogreb je oskrbel župnik Aljaž. (Pl. vestnik 1895, Mitt. 1895, str. 190).

Dne 7. VIII. je bil postavljen na vrhu Triglava Aljažev stolp. Načrte zanj je izdelal Aljaž sam. Postavil ga je iz lastnih sredstev na svojem svetu, ki ga je kupil vrh Triglava od dovške občine za 1 goldinar. Pozneje je podaril stolp, ki ga je izdelal mojster Belec iz St. Vida nad Ljubljano, Slovenskemu planinskemu društvu. Posamezni kosi stolpa so tehtali 15 do 20 kg. Šest nosačev jih je v enem tednu znosilo na vrh, kjer jih je potem Belce s Požgancem in Kobarjem iz Mojstrane v petih urah sestavil. Stolp so s petimi bakrenimi žicami pritrdili na tla ter ga obložili s kamenjem. Kako čedno je bil opremljen, vidimo iz poročila v Pl. vestniku iz leta 1895. Okenca so bila steklena, na policalh sta stala dva kuhalnika in 6 kositrnih kozarec. V stolpu so bili dalje: trije stolčki, dve odeji, barometer in vpisna knjiga. Toplomer je bil pritrjen na zunanji strani. Ob številnih obiskih so pa vse te stvari izginile. V začetku jih je optimistični Aljaž vedno znova nadomeščal, nazadnje pa je opustil jalovo prizadevanje. Dandanašnji so police prazne in skozi okenca brije gorska sapa. Le še obledela panorama na notranji strani stolpa nas spominja boljših časov.

„Kakor jeklene tvoje stene bodi trdna naša ljubezen do domovine, lepe naše domovine! In kakor neuspešno zaman drve vate viharji, naj se tudi zaman zaganjajo ob zvesto slovensko srce in kremeno voljo vsi orjaški navali volčjih tujcev. Kot ti stojiš neomajan, naj stoji slovenski dom do konca dni!“ (J. Abram, Pl. vestnik 1904, str. 202).

Z zgraditvijo stolpa je Aljaž prehitel avstrijski alpski klub (OeAC), ki je nameraval postaviti železno zavetišče na Örtlerju. Ta misel se je

prvič pojavila leta 1884, vendar ni bila uresničena. Leta 1895 pa je dobil Triglav svoj znameniti stolp, ki so ga skoraj povsod sprejeli z odobravanjem. Nevšečen se je zdel le tistim, katerim je bil tudi v napoto. V Pl. vestniku iz leta 1896 so navedeni prvi zapiski v spominski knjigi Aljaževga stolpa. Teden dni nato, ko je bil stolp postavljen, so šli na vrh Triglava k „otvoritvi“ župnik Aljaž, Matej Hubad, tovarnar Gasser in Požganc. Požganc je na vrhu namesto z možnarjem ustrelil z dinamitno patrono in tercet ubranih glasov je zapel „Ave stella maris“ in „Triglav moj dom“. S tem je bila zaključena skromna svečanost. (Aljaževi spomini, Pl. vestnik 1922, str. 85). Pri sestopu z vrha se je Aljaž zagledal v oble oblike Kredarice. Ko je prišel v dolino, je takoj kupil od dovške občine ves hrbet Kredarice za 5 goldinarjev. Kupil je svet, na katerem naj bi stala slovenska koča pod triglavskim vrhom.

Še istega meseca je bila pod vrhom vzdana spominska plošča z napisom:

V spomin

VALENTINU VODNIKU

ki je bil na Triglavu dne 20. avgusta 1795. leta.

„Sklad nad skladom se vzdiguje,
golih vrhov kamen zid;
Večni mojster ukazuje:
Prid' zidar se les učit!“

Ob stoletnici postavila Aljaž in Matjan.

Že napis na plošči nam pove, da je bilo vse to delo Aljaža in kaplana Matjana. Da, v takratnih hudih nemških časih sta bila kar dva slovenska napisa na Triglavu in to na Aljaževem stolpu in na plošči.

Zaradi stolpa so Nemci in njihovi privrženci tožili Aljaža, češ da je uničil podzemno triangulacijsko znamenje prvega reda s tem, da je postavil nanj svoj stolp. To seveda ni bilo res, ker so merjavci l. 1876 postavili na vrhu le malo kamenito kojico in vanjo zasadili lesen drog. Vrh tega je ta kojica stala dobrih 10 metrov od mesta, kjer stoji Aljažev stolp. Zaslisevanje kmetov, lovcev in merjavcev se je vršilo skrivoma, za Aljaževim hrbtom. Za tožbo je zvedel Aljaž šele tedaj, ko je že tekla pravda pol leta. Deželni gcometer, češki Nmec, je zažugal: „Triglavski stolp odstranimo, župnik Aljaž bo pa plačal 1000 goldinarjev kazni“. (Pl. vestnik 1922, str. 82). A prišlo je drugače. Stotnik Schwarz je dokazal, da s stolpom ni mogla biti uničena fiksna triangulacijska točka, ker je sploh ni bilo. Pri novi meritvi (glej leto 1896) je bil stolp določen za fiksno točko. V njegovo dno je bila vzdana škatla s pergamentom in s tem je postal stolp resnično fiksna triangulacijska točka. Zdaj je bil v varstvu državnih oblasti ter je postal nedosegljiv za nasprotnike.

Dne 20. avgusta, ob stoletnici Vodnikovega vzpona v triglavske višave, je bila slavnostno odprta nova koča na Velem polju in SPD jo je imenovalo „Vodnikova koča“. Ta dan je šlo 34 slovenskih planincev

na vrh, med njimi tudi ena ženska. Pri slavnosti na Velem polju pa je bilo več ko 60 oseb. Kočo je blagoslovil kaplan Piber iz Srednje vasi, slavnostni govor je imel Grčar. Koča je bila zgrajena iz macesnovine. Imela je kuhinjo in sobo z ležiščem za 6 oseb. Mimo tega je bilo še nekaj prostora v podstrešju.

Septembra navedenega leta je bilo dograjeno Staničevo zavetišče pod samim vrhom Triglava. Tudi zanj je izdelal načrt Aljaž. Stroški so šli na račun SPD. V živo pečevje izstreljeno in izklesano zavetišče je v južnem ostenju Triglava, 55 m pod glavnim vrhom. Dolgo je 2.40 m, široko 2.20 m in 2 m visoko. V njem je prostora za 16 ljudi. Vanj so postavili mizo, dve klopi, okrogel stol ter toplomcr. Zapirala so ga močna lesena vrata z okencem. Ker ni bilo v vsej zgradbi nobenega železja, je bilo jasno, da naj bi zavetišče služilo ob hudi uri tistim, ki bi jih neurje zalotilo na izpostavljenem vrhu. Zavetišče sta izdelala Klinar - Požganc in Kobar iz Mojstrane. Zavaljo te skromne zgradbe si je Aljaž spet nakopal pravdo. Nemci so ga tožili, da ga je dal postaviti na državnem svetu. Tedaj je namreč verski sklad kupil od KID ves svet na južni strani Triglava. Nemci so se že veselili, da bo moral Aljaž zavetišče zazidati, pa je minister, grof Falkenhayn, rodom Čeh, razsodil, da ostane zavetišče last SPD, ki plača za prostor najemnino. Aljaž se je pobotal za najemnino letnih 10 krajcarjev. (Pl. vestnik 1922, str. 86).

Marjan Lipovšek:

V snegu okrog Meniha

Svečnica je prišla v deželo z mrazom in z burjo. Vse polno smuških romarjev je v Kamniku na praznik stopilo iz jutranjega vlaka. Večina jih je bila namenjena na Krvavec. Smuči so se pozibavale na ramah med trumami, ki so krenile iz mesta na levo proti Tunjicam. Dva ali trije so jo ubrali proti Stranjam, tako da sem ostal čisto sam, ko sem zavil čez Bistrico v Mekinje.

Bilo je mraz, da je v ušesa rezalo. Plitev sneg je ležal na polju. Cesta je bila izvožena in drsna. Naglo sem jo pobiral mimo samostana proti goram. Daleč je bil moj cilj — tja do Luč v Savinjski dolini in po gorah nazaj v Kamnik sem se namenil po smuški poti, ki je nisem še hodil in ki mi je bila po razmerah neznan.

Pred leti je Fanny Copeland opisala smuško turo z Menine čez dolgi hrbet mimo Kurjega vrha na Črnivec in Volovljek k Raku. Ko sem nekoč motril njeno pot na zemljevidu, sem opazil, da je to le del vsega pota. Drugi del, nadaljevanje tega visokega gorskega hrbita, se vleče od Črnivca čez Plešivec, Kranjsko reber, Lepenatko in Rogatec tja do Luč. Združiti smuko po obeh orjaških hrbitih, ki ju veče prelaz Črnivca kot najnižja višinska točka v tem ogromnem loku, bi bila kaj lepa naloga za smučarja, ki ga veseli romanje po zasneženih gozdovih. Ker pa je polovica pota od Menine do Črnivca bila že prehojena in opisana, me je predvsem mikal drugi, zanimivejši severni del, ki

menda s smučmi še ni bil prehojen in ki je terensko ter orientacijsko prav tako zamotan. Zaradi prometnih prilik pa je ugodnejše, začeti turo v Lučah in priti na Črnivec s severa, saj od tam potem ni več daleč v Kamnik. Tako me je torej mrzlo februarско jutro našlo na poti v Luče.

Pod bregom sem zavil skozi vas. Zdušo na desno v hrib. Čudno spremembo sem začutil v zraku. Toplo je zavelo okrog mene. Ivje, ki je na debelo pokrivalo veje vsenaokrog, je dobilo tisto značilno luknjičasto podobo, ki mu jo da vlaga. Z dreves so padle prve kaplje — že je bila tu odjuga. Tedaj sem se spomnil, da sem doli s ceste videl čuden, bel oblaček, ki se je ovil okrog vrha Mokrice in čez kratek čas zopet izginil. Nisem si bil znal razlagati tega pojava, zdaj pa mi je bilo jasno, odkod megla v tem mrazu. V zgornjih plasteh je bilo čisto toplo. Že ko sem prišel v Brezje, sem čutil znova spremembo. Pri hišah je zavelo in mrene so pričele prekrivati sonce. Vedel sem, da jo bom ta prvi dan še nekako odnesel, a da bo huje prihodnjega dne, ravno ko bom imel najbolj uznani del pota pred seboj.

Skozi gozdove sem zavil po zasneženih kolovozih in stezah v Gozd. Nad ljubljanskim poljem je ležala mraznica — siva plast mrzlega zraka, kamor še ni segla odjuga.

Prostrana planjava nosi v naročju vasico. Vrh brega stoje hiše, pod njimi so njive in ograjeni pašniki. Nikogar ni bilo na spregled. Iz dveh ali treh dimnikov se je kadilo, sicer pa mir in pokojna tišina. V vas te pripelje ozka steza nad strmimi rebri. Ponekod padajo pod njo skale prepadno v globel, večjidel pa drže navzdol grde grape, gmajna in nizka, strma hosta. Za vasjo je speljan dober kolovoz k drugemu ali tretjemu ovinku črniške ceste doli k Jurčku. Pot je bila precej strma in ledena, z nje sem zavil čez zasnežene travnike, koder sem v srencu lahko prismočal do požganih hiš pri šoli v Krivčevem.

Čez gore je vršalo. Sonce je sicer sijalo, a medlo in revno. Oblakov ni bilo, le siva tančica se je razpredala po nebu. Veter se je divje gnal po gozdovih. Klanec pod Volovljekom je bil na vsak korak drugačen. Koprnice, tu in tam debeli zameti, blato in v sencah zaledenela pot, da sem jo še v kvadrnih težko zmagoval. S staro ženico, ki je šla obiskat svojo poročeno hčerko na Volovljeku, sva složno prešla marsikatero zdršno strmino. Zgoraj me je povabila v kočo in ob škodeli mleka sem se spočil. Ura je bila ravno poldne.

Ko sem znova nataknil smučī na noge, je tančica zginila z neba. Jasno je sijalo popoldansko sonce, veter pa ni ponehal. Skozi stisnjen sneg sem smučal proti ozkemu kolovozu, ki me je sredi gozda v dveh strmih vijugah povedel doli na položno planjavo Podvolovljeka. Niže spodaj je bila cesta že v lužah. Skozi marsikatero mokro jezerce sem moral, preden sem ob petih popoldne, ravno še za dne, prišel v Luče.

Dolgo sem iskal prenočišča, končno mi je prijazni Lučan Češnovar obljubil, da me vzame pod streho. Zvečer sem prekramljal v družbi z domačimi planinci, med katerimi sem z največjim veseljem pozdravil Jaka Robnika, oskrbnika na Okrešlju, ki je srečno prestal vojno ter znova začel živeti za svoje gore. On in pa znani organizator luškega

gospodarskega in kulturnega življenja, Kosmač, sta mi dala nekaj dragocenih nasvetov za mojo pot naslednjega dne.

Pri Češnovarju sem izvrstno prenočil. Zgodaj zjutraj sem še čisto v temi odšel iz vasi. Po ozkih stezah sem hodil strmo v breg mimo temnih hiš in ograj, venomer vkreber, dokler nisem prišel do Jérovčnika. Tam je bilo v trdi temi malo težje najti pot, a kmalu sem ujel pravo in po hudi strmini sem počasi lezel kvišku.

V zraku je dišalo po jugu. S težavo se je prebijala bleda svetloba na vzhodu skozi težke oblake. Raduha se je v polmraku zagrinjala v megle. Ko sem bil pod Hribernikom, je na vzhodu žarela rdeča zarja. Mračen in otožen dan je vstajal.

Po robovih visoko nad dolino, po parobkih mimo osamljenih smrek in po položnih, vijočih se potih sem se dvigal vedno više. Prešel sem kmetiji Dražnika in Klinarja. Nad menoj je bilo jutranje nebo čisto temno. Rogatec - Menih se je do vznožja zavil v meglo. Onkraj bele planjave za kapelico je stala pod hribom Špehova domačija. Ob osmih zjutraj sem potrkal na vrata. Sprejeli so me, kakor pred desetimi leti, ko sem hodil tod sredi vročega poletja. Deset let življenja! Kakor minuta so minila in kakor sen so se mi zdela, ko sem stopil v vežo, kjer so na steni viseli fotografski spomini minulih časov. Kje ste, želje, prizadevanja, zmote in usode ljudi, ki jih vidim na slikah? Gospodarju je med vojno umrla žena, dva sinova sta padla, brat je izginil. Opravlja svoje delo, seje, žanje, drvari in gospodarji ter vidi pred seboj dolžnosti kakor kdajkoli. Tri hčere so mu zrasle. Ko sem jih videl pred desetimi leti, so bila še deteta. Sedaj so dekleta, godna za možitev in kmalu bodo snubači potrkali na vrata stare Špehovine.

Postregli so mi, kakor le oni znajo. Micka se je sukala okrog ognjišča, Franca je zardevala v kotu, ko smo se šalili z njo in jo dražili s fanti, a najmlajša je tiho sedela pri očetu.

Kratek počitek — dolga pot. Čez tri četrti ure sem bil že na nogah. Na Kal, široko prevalo med Rogatčevim južnim stolpom in med Lepenatko, vodi širok kolovoz, ki je bil pokrit s snegom. Veter je sneg dobro zdelal, da sem zlahka gazil po njem vkreber. Na Kalu je vihrala megla sem čez od juga. Nikamor se ni videlo. Od tam dalje pa tudi nisem več poznal pota. Za silo so mi ga opisali Špehovi. Krenil sem kar na slepo v pobočje Lepenatke, kjer sneg za čudo še ni bil odjužen. Tedaj je veter za hip odgrnil meglo. Prava zimska pravljica se je pokazala pred menoj, samoten in odljuden kraj. Za trenutek se je vzpela pred menoj bleščeča bela piramida gole Lepenatke, takoj nato pa ves Rogatec, ki mu je z grebena na vzhod plapolala megla kakor orjaški plašč. Zadaj so skozi kopreno zasijali obrisi Raduhe in pod menoj se je zasvetil beli Kal. Čezenj so se pripodile megle in mi zastrle pogled. Zopet sem bil v sivini in iskal sem pota.

Južni bok Lepenatke se na robu prelomi v strmino, ki pada doli v doline. Vedel sem, da mora voditi pot po robu. Res sem kmalu zasledil staro markacijo in v megli sem se spustil položno nizdol. Začelo se je romanje po neznanem svetu. Visoko med dvema dolinama so drsele moje smučī. Mimo mene so polzele smreke, iz megle so prihajale, v

meglo so tonile. Na odprtih jasah je pihalo, v gozdovih zamolklo šumelo. Čez razdrto lesno sem prišel v še globlji gozd. Bilo je kakor v kaki čudoviti pravljici. Ali naj pripovedujem o pesni vetra, ki je igral na svoje mogočne orgle v košatih vejah smrek, ki jim zaradi megle nisem videl njihovih visokih vrhov? Debela debela, ki jih z rokami ne bi obsegel, so bila vsa bela od ivja prejšnjih dni, a odjuga še ni bila v teh višinah tolikšna, da bi ga stalila. Med smrekami se je vila pot, vse dalje in dalje. Pod robom vodi steza in kakor bi odrezal stojim visoko nad golim, strmim pobočjem. To so Enelnove peči, imenovane tako po kmetu Enclu, ki gospodari v najvišje ležeči kmetiji v Mačkinem kotu. Tod čez v globokem snegu ne prideš, saj je kraj kakor ustvarjen za plaz. A takrat, ko sem prišel tja, se je že vse obletelo, kar je zima nanesla v strme skale, na trave in med rušje. Globoko spodaj sem videl ostanke plazov, debele snežne kepe, nagrmadene v velik kup. Ker pa se svet tu na široko odpre, sem tudi svojo nadaljno pot od tod kaj dobro pregledal. Črni gozdnati grebeni, kakor hrbti velikanskih živali, so se vili daleč proti jugu. Zginevali so za večnimi meglami, ki so se zgrinjale čeznje, in se zopet prikazovali. Skozi razpore v oblakih je tu in tam šinil sončni žarek na zasneženo zemljo.

Peš sem zlahka prišel čez peči in spodaj prismočal po razmehčanem srencu na sedlo vrh Mačkinega kota, najnižji del med Lepenatko in Kranjsko rebrijo. Tedaj so se megle raztrgale in toplo sonce je posijalo na plitev sneg, iz katerega je gledalo golo šibje. Krenil sem vkreber v gozdno strmino. Zgoraj je majhno sedelce, nad katerim se greben obrne proti jugozahodu. Čez par nerodnih stopenj sem v silno globokem snegu brez smučī zlezel kvišku in zgoraj na robu zopet na smučeh gazil skozi lep bukov gozd. Med drevjem se je zasvetlikala snežena jasa Kašnega vrha. Sonce je bilo prav vroče, a sosednji breg je bil čisto temen od sence, ki je drvela pred sivo meglo sem čez. Po goljavi doli na prostrano sedlo je bila odlična smuka. Na drugi strani je treba zopet visoko navzgor po poseki, ki je bila tako široka, da sta se njena oba kraja kar izgubljala v megli.

Da, megla, ta je bila moja zvesta spremljevalka. Do Kašnega vrha sem jo še dobro odnesel, a v naprej mi je utegnila postati nevarna. V gozdovih okrog Plešivca mi je mogla bridko zmešati smer. Gozduate grebene, ki sem jih izpod Lepenatke in nad Enelnovimi pečmi tako lepo pregledal, je sedaj zakrivala sivina. Vrh poseke, kjer sem delal dolge vijuge od enega gozdnega rebra do drugega, je stal rogovilast, suh macesen, viden od daleč kakor velik smučar s palico. Na njem je bila zadnja markacija, poslej nisem več našel nobenega znamenja. Zgoraj, kjer se strmina unese, je pihalo ko sto vragov. Bil je mraz, čeprav se je gnal vihar od juga, in strašna megla vsenaokrog. Smer sem približno pogodil, a prostrana planjava — vsaj meni se je zdela taka — je bila na vse strani enako bela, ivnata, viharna. Le tu in tam se je samotna smreka prikazala iz megle. Prečil sem po goljavi sem in tja — a nikoder nobenega znamenja, nobene možnosti razvéda. Dospel sem do kupa golih skal, s katerih je jug prejšnjega dne stalil sneg. Domneval sem, da je tam vrh Kranjske rebri. Od tam je šlo vedno bolj navzdol. Najprej sem se držal levega gozdnatega roba, ko sem prismo-

čal do njega. Kasneje sem zavil na desno. Mislim sem, da grem v Podvolovljek. Na iskanje smeri in na nadaljevanje moje grebenske poti še mislim nisem več. Vedel sem le, da moram v dolino, ker sem zvezni greben nekje pod vrhom Kranjske rebri zgrešil v megli. Smučal sem vedno niže, od roba do roba. Smreke so lovile z vejami meglo med silnim vetrom. Čez poseko, kjer je iz nizkega snega molelo vse polno štorov, sem došel v mlad smrekov nasad. Pod njim je bila lesa, ki se vleče povprek čez pobočje. Preskočil sem jo in smučal še niže v meglo. Prav na dnu goljave sem iztaknil kolovoz, na debelo pokrit s snegom. Po njem sem v hudi strmini, ki se je niže doli malo polegla, drsel navzdol v širokih in dolgih vijugah. Privedel me je na izgaženo rido za spuščanje lesa. Megla je ostala nad menoj — spodaj pa sem presenečen zagledal prvi veliki ovinek črniške ceste na gornjegrajski strani.

Takole zmeša megla človeka! Smer neba se izgubi v sivem krogu, kjer je poldne enako polnočni strani in vzhod zahodu.

Po travniku sem se spustil navzdol. Do izvoženega kolovoza je bilo le par korakov. Koj sem zavil v kreber in nad prvo hišo v gozd nad cesto. Po neizgaženi ozki poti sem prišel ravno na zadnji mali ovinek pod Črničcem.

Ob treh sem bil tamkaj. Po lepi pešpoti v Kamnik je bilo kaj prijetno smučati. Bila je ravno toliko zasnežena, da sem kljub hudi odjugi, ki je tu že dobro pobirala sneg, z malo goljufige prismočal precej nizko doli. Spodnji del pobočij sem peš prekolovratil po blatnih in razmehčanih stezah.

Na zahodu je izza oblakov posijalo sonce. Modre zaplate so se prikazale nad gorami. Ko sem prišel v Kamnik, so luže po cestah blestele v popoldanski svetlobi. Nič ni bilo več temine jutra in megle opoldneva. V mehkem zraku je tonil poznozimski dan v nastopajoči mrak.

Ciril Debeljak:

V plazu

Mlado jutro je blestelo na obzorju, ko sva zavila skozi temno dolino proti steni. Prvi sončni žarki so se ustavili na vrhu, pobožali vitko piramido in globoke snežne plasti na njej ter odhiteli naprej, da zbude še druge vrhove, ki so še dremali v mraku. Najine misli niso bile pri soncu in lepoti; zbegano sva mislila na prvo turo v snegu, ki je bila pred nama. Večkrat sva se že poleteli klatila tu okrog, tudi v steni sva zašla; a to ni bilo prav nič posebnega. Sedaj pa je to ponižno steno oklepel led in sneg. Crapa, poleteli prav nedolžna, se je sedaj vsa zelena svetila v svojem mrzlem oblačilu. Na obeh straneh so se nad njo nagibale snežne vesine ali strehe ter čakale samo stopinje ali prijema, da zdrsnemo v ledeni žleb.

S skrbjo v očeh se je oziral tovariš v to grozno, nevarno, a vendar nadnaravno lepoto, s skrbjo v srcu sva oba gazila mehki sneg na koncu doline, dakler nisva pod steno stopila na ledeno skorjo, ki naju je držala. Nadela sva dereze, se navezala na vrv in vstopila v grapo. Tu jo

poleti sekajo strmi pragovi in je vstop precej neroden, sedaj pa je ležala pod nama pokrita in z ledom oglašena. Strmina je počasi naraščala in kmalu sta prišla cepina do veljave. S pridnim udrihanjem sva se kmalu ogrela in počasi se je vrnila tudi dobra volja, ki sva jo v temi in mrzli dolini izgubila. Hitro sva dobivala višino. Ravno naju je zadelo prvo sonce, ko prideva do strme, snežne prevesc. Pod njo se je zelenkasto svetil led in ščemel v oči. Tu se nisva več zanesla na dereze in cepin. Zabil sem klin skozi led v skalo ter se počasi, centimeter za centimetrom, pomikal navzgor. Konice derez so iskale vdolbine in grbine na ledu. Dosegel sem z rokami sneg; še malo, samo še decimeter, pa bom čez. Spodnji godrnja, ker mu lete oblaki pršiča za vrat in rokave. Toda to v teh trenutkih ni važno. Samo čez, na polico, tam je zopet sonce in toplota.

Ravno sem se z vsemi silami potegnil gor in mislil zasaditi cepin v globok sneg, ko je v to napetost udaril grom, strašen pok nad nama v žlebu... Pogledam in otrpnem, kri mi zledeni v žilah, strašna misel prešine možgane. Plaz...! Ravno nad nama izpod vrha grape se vali in lomasti siva gmota. S strašnim grmenjem in sikanjem se pomika naravnost proti nama. In midva, ujeta v past ravno sredi žleba, kot za tarčo tej strašni masi! Kam naj se umaknem, kam naj se skrijem z glavo, ko je vse gladko in visim prilepljen na led. Ali naj skočim doli, ali naj se požinem na desno v krajno poč, ki zija pred mano? Ne! To bi bil samomor. Ozrem se dol na tovariša. Smrtno bled se oklepá vrvi in strmi mimo mene v plaz. Mar je to konec, konec sredi moči in mladosti, konec v tem neoskrunjenem deviškem svetu?

Strašni so trenutki, ko gledaš pred sabo smrt, belo smrt, ki se ti bliža z blazno naglico. Sedaj je tu! Nevidna sila me odtrga od stene, me dvigne nekam visoko. Krog mene sikanje in bučanje in jaz tu sredi kot čoln v viharju. Opletam z nogami in rokami ter hlastam po zraku. Zaskeli me v nogi, stisne v prsih, toda ne odneham. Saj vem, da je to vendar borba na življenje in smrt. Komaj se malo izkopljem, me zopet potegne strašni mlin v svoje žrelo. Zdaj me udari nekaj v glavo. Zamegli se mi pred očmi — bobnenje poncha, vse je zavito v temo in nemo smrtno tišino. Od daleč čujem zvonenje. Prihaja vedno bliže, vedno bliže in naraste v bučanje — zbudim se. Strašno mi kljuje v glavi, vidim meglo, nič drugega kot meglo. Hočem vzdigniti roko, stopiti na noge in zakričati, zatuliti od bolečine, toda zopet se zgrne vse v meglo. Ko se zopet zbudim, se nejasno domislím zadnjega dogodka, spomnim se plazu in odprem oči. Do ramen ležim v težkem oklepu. Krog mene same kepe in skale, velike kot otroška glava. Tu mi šine v glavo: Kaj je s tovarišem? Kje je? Morda lovi z zadnjimi močmi sapo, morda je mrtev? Moč mi napolni telo, napnem se ter z vsemi silami razrivam sneg. Leva noga me ne uboga, v kolenu začutim žgočo bolečino. Izkopati se moram, pa naj velja, kar hoče. Počasi in z groznimi mukami se izkopljem ter opotečcm v sneg. V glavi mi razbija sto kovačev. Nekaj toplega polzi po obrazu. Kri! Pa kaj to, to je malenkost. Kje je tovariš? Gledam okrog sebe: nič. Vzdignem se na desno nogo in zopet gledam; zopet nič! Samo sneg krog mene in grobna tišina, kot hi se nič ne zgodilo! Gore se kopljejo v zraku in zrak je čist kot ribje

oko. Iščem dalje. Glej, kaj je tam čisto na koncu plazu? Nekaj se premika, nekaj črnega. Po trebuhu se splazim tja in res; hrbet in roke gledajo iz snega. Glava je pokrita s snegom in po belem vratu teče rdeča črta krvi. Planem k njemu in mu izkopljem glavo. V skrajnem času sem prišel. Hlasta po zraku, v obraz je ves posincl. „Vode!“ zašepče in iz ust mu kane kri na beli sneg. Hvala Bogu! čutarica s čajem je ostala za pasom. Nastavim mu jo na ustnice in hlastno pije krepilno pijačo. Pogled mu postane jasen, rahel nasmeh mu pride na usta....

Pomagal sem mu, izkopati se. Bilo je precej težko. Če sem se dotaknil njegove desne roke, je bolešno zastokal. Vendar je bil tudi on kmalu zunaj. Sedaj sva si lahko malo bolj natanko ogledala posledice plavanja po snegu. K sreči sta bili moja noga in njegova roka le izpahnjeni. Roko sem mu kar kmalu spravil v red. Malo je kremžil obraz in se potil, pa je sedela kost na svojem mestu. Težje je bilo z mojo nogo. On ni imel moči v roki, da bi potegnil. Pomagal sem mu še jaz in šlo je. Trdno sva nato s srajco povežala komolec in koleno. Sedaj sva si še ogledala luknji na glavi. Kost sva imela oba celo, le nekaj kože in las je šlo. Tovariš se je pošalil: „Nisem mislil, da bom kedaj v življenju skalpiran“. Ker sva imela s seboj zavoj obvez, sem mu zavezal glavo; bil je precej bolj olupljen kot jaz. Sedaj, ko sva bila za silo zakrpana, sva se šele spomnila, da sva bila vendar navezana. Samo mene se je držalo dva metra vrvi. A tovariš je bil brez nje. Odrgalo mu jo je čisto ob pasu in izgubil je celo zanko. A njegovi klini so ostali, kdo ve kje.

Ko sva zopet gledala še kar precej cela v svet, sva se začudila, da sva živa. Saj sva bila v krempljih smrti. Ali je bil to samo opomin ponosne stene, ki ne trpi v svojem belem kraljestvu nikogar? Še gamzi malokdaj zaidejo tja. Zažugala je s prstom in vrgla raz sebe dva predrzneca, dva črvička, ki prezirata njen ponos. Premagana sva in odhajava oprta drug na drugega kot vojščaka iz boja. Vendar se še vrneva. Morda boš drugič, ti ponosna stena, boljše volje in boš dopustila, da vidiva tvoj čar in spoznava tvoje srce tudi v snegu, ledu in mrazu. Dasi se danes vračava premagana, sva srečna in v najini duši si prav tako lepa kot prej.

O B Z O R I N D R U Š T V E N E V E S T I

Poročilo o skupščini Mednarodne unije alpskih asociacij v Ženevi, dne 25. septembra 1948 (Union Internationale des Associations d'Alpinisme).

Redni letni sestanek Eksekutivnega komiteja in skupščina Mednarodne unije alpskih asociacij sta bila dne 25. septembra v Ženevi in sicer v prostorih Société Littéraire. Prisotni so bili poleg stalnih članov biroja UIAA delegati Francije, Švice, Italije, Poljske in FNRJ. Zastopniki ostalih članic so se večinoma opravičili, razen CSR. Jugoslavijo stá zastopala podpredsednik Planinarskog saveza Jugoslavije in predsednik Planinske zveze Slovenije, tov. Fedor Košir in podpredsednik Planinske zveze Slovenije, dr. Francè Avčín. Predsedoval je predsednik UIAA g. Egmond d'Arcis.

V teku razprav je bilo med drugim ugotovljeno sledeče: Bibliografski indeks UIAA sedaj posluje dokaj aktivno. Treba pa je, da vse članice sproti obveščajo UIAA

o knjigah in publikacijah v svojih državah, po možnosti s kratko navedbo vsebine. Sprejet je bil princip, da imajo vse skupine alpinistov in tudi posamezniki pravico reciprocitete v gorah in planinskih kočah v vseh državah, ki so članice UIAA, a šele po predhodni prijavi in po posredovanju UIAA. Švicarski alpski klub — SAC je ustvaril v svojem velikem alpskem muzeju v Bernu center, kjer je stalno razstavljen moderni reševalni material.

Na predlog zastopnika Francije, predsednika Club Alpin Français; Groupe Haute Montagne in Fédération Française de la Montagne, g. Lucien Deviesa je bila dolgoletnemu zastopniku Poljske, dr. Goetelu, naložena naloga vzpostaviti stike med UIAA ter rumunskimi, zlasti pa sovjetskimi alpinisti, ki beležijo v Kavkazu in Pamiru izredne uspehe. G. Lucien Devies sam pa se je obvezal, da bo Uniji približal avstrijske alpiniste, ki so posebno visoko razvili alpsko reševalno tehniko iz strmih sten in na ledenikih. Predsednik, g. d' Arcis bo pa stopil v zvezo z nekaterimi ameriškiimi, novozelandskimi, afriškimi in indijskimi alpskimi združenji. Lucien Devies je kritiziral premajhno aktivnost UIAA pri pritegovanju vsega mednarodnega alpskega dogajanja v njeno kompetenco. Sestanek alpinistov v Praz de Chamonixu, reševalni kongres v Innsbrucku s priključeno mu razstavo moderne planiske opreme v Crazu, so se vršili izven okvira UIAA. Jugoslavija o tem sploh ni bila obveščena. Nujno je zato potrebno, da UIAA spravi v osebni kontakt najvidnejše predstavnike alpinizma vseh držav po geslu: „Alpinisti vseh dežela, združite se!“ Zato naj se ob priliki letne Generalne skupščine UIAA organizirajo vedno tudi sestanki alpinistov in tehnikov s preciziranimi cilji kot n. pr.: alpinistična tehnika, reševalne metode in material, modernizacija opreme, zaščita gorske prirode itd.

Eden takih koristnih sestankov naj bo vsako leto lavinski kurz na Weissfluhjochu, ki je lansko leto (1947) pokazal izredne uspehe in ki se ponovi v času od 10. do 15. januarja 1949.

Dalje se je predlagalo, naj se letne skupščine UIAA organizirajo ciklično v eni izmed štirih alpskih dežel: Francija, Avstrija, Svica in Italija, zlasti ker te dežele ne poznajo in ne delajo več težkoč z vizumi. Na predlog zastopnika Jugoslavije dr. Avčina je bil predlog sprejet z dodatkom, da se kot peta alpska dežela smatra Slovenija, v katere območju leže Julijske Alpe. Slovenija pride na ta način v bodočnosti tudi v poštev za skupščine in prireditve UIAA. Za leto 1949 prevzame organizacijo Francija. Skupščina UIAA naj bo v Chamonixu obenem z eno od naznačenih prireditev s konkretnimi cilji.

Mnogo debate, ki je kot že ob priliki prejšnjih skupščin tudi to pot ostala brez sklepov, je bilo ob vprašanju povračila stroškov za reševalne ekspedicije v gorah, zlasti če se pri tem prestopi državna meja. Zastopnika Jugoslavije sta pojasnila, da se v FNRJ dele te stroške rdeči križ, država republiške zveze, kajti Gorska reševalna služba se smatra za javno socialno in humano ustanovo, ki pa jo izvajajo požrtvovalni prostovoljci. V tem smo deleč pred zapadnim svetom, kjer ni konca zoprnih preprirov in celo tožba med posamezniki in vodniki — gorskimi reševalci, ki včasih kar preradi hite reševati. Zaradi izrednega porasta nesreč v gorah vsepovsod naj se izvede anketa o vzrokih, zlasti pa naj se posveti čim več skrbi sistematičnemu pouku mladine in spoštovanju gora in nevarnosti, ki plezalca ogrožajo.

Poljski zastopnik je predlagal, naj UIAA energično poseže v problem zaščite prirode v Alpah, ki jo neodgovorni turisti neusmiljeno uničujejo. G. Devies je zahteval, naj UIAA zajezi pretirano gradnjo koč in zaklonišč na mestih, kjer niso nujno potrebne, slično je bilo sklenjeno glede vzpenjač.

Sledilo je nato z lepimi diapozitivi in s črteži opremljeno predavanje arhitekta Nagela iz Neuchâtela, člana centralne komisije SAC za kočje, o modernih principih gradnje planinskih koč. Za to pa je seveda treba imeti na razpolago tudi moderna sredstva in materiale.

Za tem je inž. André Roch, sloviti švicarski alpinist izredno zanimivo s pomočjo filma predaval o teoriji snega in o nastanku plazov. Inž. Roch namcrava v dogovoru s PZS in v družbi s slovenskimi alpinisti obiskati jeseni Julijske Alpe in prirediti obenem v Ljubljani eno ali dve predavanji iz Zapadnih Alp in iz Himalaje.

H koncu je dr. Francè Avčín predaval o svojih izsledkih o dinamični trdnosti vrvi, zlasti z ozirom na vrvi iz nyloga. Predavanje je spremljala projekcija diagramov in fizikalnih formul, ki so pokazale več kot štirikratno prednost nylogskih vrvi pred konopljenimi. Ti izsledki so po izjavi g. Deviesa pojasnili, iz prakse dobljeno mnenje Francozov, da nobena konopljena vrv ne zdrži resnega navpičnega padea. CAF ima ko-

misijo in laboratorij za preiskovanje vrvi v Grenoblu, ki je na podlagi tega predavanja že stopila v stik z referentom.

To predavanje je imelo izredno dober odmev in je dokaz, da Jugoslavija na polju alpinske tehnike nikakor ne zaostaja za drugimi alpskimi državami, temveč da jih v nekih pogledih celo prekaša, kajti ti izsledki, ki so sicer presenetljivo priprosti, so bili prvič objavljeni. Dr. Avčin je pozneje v Franciji sprejel povabilo CAS, da se poleti 1949 udeleže tudi 3 — 4 najboljši in najbolj razgledani jugoslovanski alpinisti francoske nacionalne šole alpinizma v Chamonixu, ki jo redno obiskujejo inozemski alpinisti v svrhu izpopolnjevanja in izmenjave izkušenj ter osebnih kontaktov. Ta šola traja okrog mesec dni in bo mesto za Jugoslovane rezervirano. Te prilike Jugoslavija nikakor ne sme zamuditi. Dalje smo bili jugoslovanski alpinisti povabljeni h sodelovanju pri reviji „L'Alpinisme“ v pogledu objave važnih novih smeri, preplezanih v Julijskih Alpah, važnih ponovitev in stvari obšrega značaja. Revija ima namreč širši, bolj vsaelpski in svetovni značaj kot specialno francoska revija „La Montagne“.

Treba je na tem mestu povdariti, da se jugoslovanski alpinisti brez svoje krivde niso mogli udeležiti lauskega sestanka v Praz de Chamonixu, ki je mednarodno določil težavnostne stopnje za plezalne vzpone. Na njem so n. pr. Poljaki imenovali predsednika in znanega alpinista Deviesa za aktivnega člana Poljskega Tovarištva Tatranskega. Dalje smo, tudi brez svoje krivde, zamudili po splošnem priznanju in pisanju nadvse poučni teoretični in praktični kurz iz modernih načinov gorskega reševanja, ki so ga priredili avstrijski alpinisti v Kaisergerberge. Pravtako tudi priključeno razstavo moderne opreme alpinista v Grazu, ki je upoštevala nove sintetične snovi. Francija ves ta material in opremo že izdeluje sama. Tudi nylonske vrvi bodo v kratkem izdelovali sami.

Ti in taki sestanki dokazujejo izredno važnost osebnih kontaktov med alpinisti sveta v cilju napredka tehnike in varnosti v gorah. Zaradi množičnega zaleta naše mladine v gore jim moramo posvetiti vso pažnjo, če naj naša alpinistika napreduje — in to mora! — še preko današnjih sicer lepih, a vendar prezokih in prenizkih domačih višin. Nujno je, da se naši mladi alpinisti že enkrat spoznajo z ledom in granitom na vrhovih nad 4000 m, ki so nekaj bistveno drugega kot tudi najtežje apnenčeve stene naših dvatisočakov.

Fedor Košir — Dr. Francè Avčin.

K N J I G E, R E V I J E

Karlo Kocjančič: „Pot v fotografijo“. Likvidacija tehnične zaostalosti je ena izmed glavnih nalog našega petletnega plana. Pri narodih brez strokovne literature je ta naloga posebno težka, kajti tuja literatura ni vsakomur dostopna. Tudi mi smo bili na polju fotografije do pred kratkim brez domače literature, če ne upoštevamo reklamnih navodil nekaterih domačih trgovin s fotografskimi potrebščinami, ki pa so zasledovale določen cilj, t. j. množično porabo oz. razpečevanje gotovega materiala.

To praznino je temeljito izpolnil naš znani fotoamater Karlo Kocjančič s svojo knjigo „Pot v fotografijo“. Z bogatimi izkušnjami je avtor lepo in praktično uredil vso snov tako kot si v fotografiji tudi dejansko sledijo različni postopki. Skušal je biti čim bolj poljuden in se mu je to v glavnem tudi posrečilo, če izvzamemo nekatere odstavke, ki jih bo avtor v drugi izdaji gotovo poenostavil oz. dopolnil. Nova knjiga o fotografiji posveča posebno pozornost tudi načelom kompozicije in podčrtava potrebo idejnosti, katero naj ima vsaka slika. Posebno duhovito je tov. Kocjančič presekal vozle umetniške in dokumentarne fotografije (stran 137). Takole pravi: „Ne razlikujmo preveč med umetniško in dokumentarno fotografijo... za vsemi slikami hočemo videti pravega človeka, njegovo prizadetost in poleg tehničnega znanja njegov okus“. Ta odstavek velja tudi za vsakega planince fotografa. Kot pravi Karlo naprej „ne gre za brezidejno posnemanje narave, v podobi dolgočasne razglednice, ob katerih se zeha samemu upodabljalcu!“.

Popolnoma se strinjamo z avtorjem, da mora sodobni fotograf poznati tudi načela kompozicije in umetnosti sploh. Le tako bomo racionalno izkoriščali material, ki ga danes težko nabavljamo. Zato priporočamo študij nove knjige in upoštevanje v tej knjigi danih navodil, na podlagi katerih bo začetnik dobil osnovne pojme,

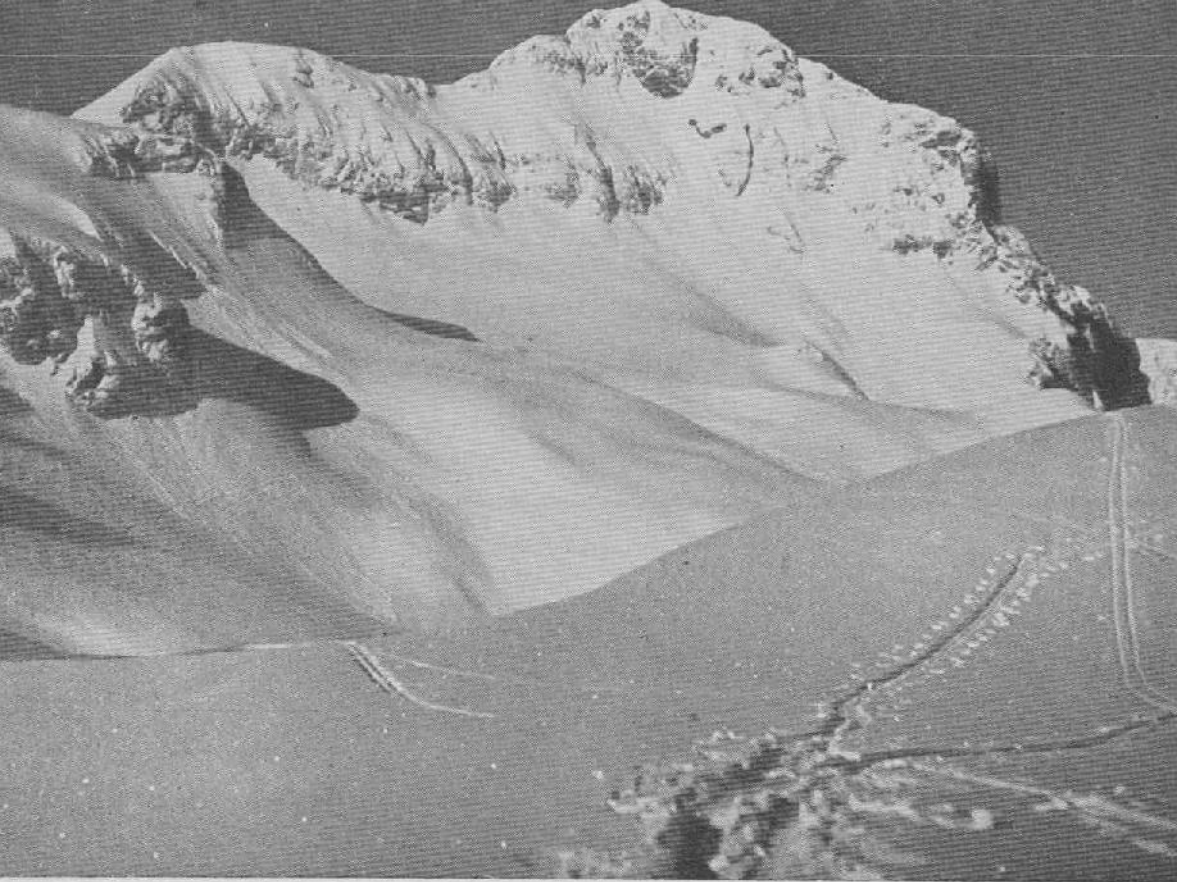
izkušeni fotograf pa bo spolnil svoje znanje. Na ta način bosta oba uspešno pomagala pri dviganju nivoja naše fotografije.
Dr. I. F.

Die Alpen — Les Alpes — Le Alpi — Les Alps, vodilna švicarska planinska revija, še vedno v štirih jezikih (pretežno pa v francoskem in nemškem) objavlja zanimive, često zelo tehtne članke, ki jih ilustrira skoro vseskozi s prvovrstnimi posnetki. Oproma, papir na predvojni višini. Iz letnika 1943 bi bilo omeniti spis Arnolda Heima o pernanskem Matterhornu (lerupaja, 6356 m) v Zapadni Kordiljeri, ki ga še nihče ni zmagal. Die Luigi Pescasio piše o vzponih v Karniji, René Naville o gorah v Venezueli (Pic Bolivar, 5005 m in drugi). Jules Guex razpravlja o imenih planinskih naselij v romanskih predelih Švice. V članku „Smučanje pred štiristo leti“ piše Rudolf Gsell o knjigi Magnusa Olausia iz leta 1567 „Zgodbe iz polnočnih dežel“, ki je ilustrirana z risbami, predstavljajočimi smučarje na kratkih smučeh; spis je nekako nadaljevanje ali izpopolnitev članka Maxa Ochslina (Les Alpes, marca 1946) pod naslovom „Kako so se kranjski kmetje pred 200 leti smučali“. Ochslin poroča o tem po Valva-zorju. Dr. Braun daje navodila, kako tudi amputirani, z umetno nogo lahko smučajo in plezajo; na težkih plezalnih turah je včasih priporočljivo, da vtakneš protezo v oprtnik in si s samimi koleni pomagaš naprej — Sepp Walcher govori skoraj preobširno o „gorniku Friedrichu Nietzscheju, idejnemu predhodniku nacizma (fašizma), Smučarje (zlasti one slovenske, ki so že bili gori) bi nemara zanimalo pripovedovanje Paula Kyburza o smučskih pohodih na Etni. Posebej je treba omeniti Seamivelov članek „Gora, javna dobrina (La montagne, d'utilité publique)“, ki je poln resnih misli in fine psihologije ter prikazuje gore in alpinizem v novi simpatični luči.

Charles Gos, Le Cervin. V založbi Attinger je izšla v dveh zvezkih bogato ilustrirana monografija o „gori gor“², o Matterhornu. Prvo zelo znano delo o tej gori je napisal Guido Rey; njegova knjiga slovi po zanosu, lepem jeziku, poetičnosti. Tudi Charles Gos ni neznan ime, mnogi ga smatrajo za najpomembnejšega planinskega pisatelja in pesnika sedanjosti. Samo pri Attingerju so v zbirki „Montagne“ (gora) izšle njegove knjige „L'epopée alpestre“ (alpska epopeja), Kratka zgodovina gore in alpinizma od starega veka do današnjih dni, dalje „Solitude Montagnarde“ (gorska samota), „Alpinisme anecdotique“ (Alpinizem v anekdotah); zelo znan je njegov „La nuit des Drus“ (Noč v steni Dru-ja), ki velja hkrati za njegov najboljšo delo in je že starejšega datuma; mnogo se čitajo romani „Notre Dame des Neiges“ (Gospa Snežna), „La croix du Cervin“ (Križ na Matterhornu); napisal je še celo vrsto gorsko zgodovinskih spisov n. pr. o Saussure-ju, o odličnih potnikih po Alpah itd. Predgovor knjigi „Le Cervin“ je napisal Geoffrey Winthrop Young, med Angleži zelo znan gornik in pisatelj, avtor imenitne knjige „Moji gorski doživljaji“, ki se je z Charles Gosom spoznal vrh Matterhorna in mu tekom časa postal dober prijatelj. Cela prva knjiga obsega herojsko dobo gore, od prvih poizkusov in do uspelega vzpona pod vodstvom Edvarda Whymper-ja in tragičnega sestopa 1. 1865, pri katerem so 4 udeleženci izgubili življenje. Vse nadaljne plezarije po raznih grebenih in končno sloviti vzpon po severni steni opisuje Charles Gos točno in navaja pri tem vse vire in literaturo. Človek bi mislil, da po spisih W. E. Whymper-ja, izčrpnih knjigah G. Reya, Th. Wunda, G. Mazotti-ja, ki so vsi objavili knjige o Matterhornu, Charles Gos ni mogel odkriti in objaviti kdovekaj novega. Pa bi se zmotil. Več desetletij je Charles Gos zbiral gradivo, pozabljene ali zavržene dokumente, pisma, vodniške knjige, slike, gorske spomine, pregledoval arhive, sodne akte, časopise in revije in s pomočjo njih sestavil kroniko te edinstvene gore. Nebroj ljudi, ki so se skoro v enem stoletju vzpenjali po njenih stenah in grebenih ali živeli v njenem območju, se zvrsti pred očmi čitatelja in priča o slavni preteklosti Matterhorna. Tu so obravnavana vsa čustva, ki jih je ta gora kdaj zbudila v človeških srcih: začudenje, navdušenje, bojazen, hrepenenje, upanje, razočaranje, pa tudi opisana vsa slavna dejanja, prav tako kot tudi manj slavna, a zato donosno izkoriščanje Matterhorna in njega neminljive privlačnosti.

S to knjigo je podal Charles Gos popolno zgodovino Matterhorna; kdor bo kdaj iskal podrobnosti in podatke, ne bo mogel mimo nje. O temeljitosti, s katero se je lotil in dovršil Charles Gos to kroniko, zgovorno priča seznam virov, ki ne obsega nič manj kot sedem strani. Pri tem je knjiga napisana v lepem slogu in jeziku ter se gladko čita; mnogo slik, delno prvič objavljenih, krasi to delo, kopije pisem, risb itd. mu dajejo pečat dokumentarnosti. Skratka, Charles Gosu se je posrečilo, da je napisal temeljito monografijo o Matterhornu.

A. B.

Trgovsko podjetje

» **Tkanina** «

LJUBLJANA
SV. PETRA CESTA 1

NAŠE GESLO:

Dvig lokalne proizvodnje naj služi
dvigu življenjskega standarda de-
lavcev in nameščencev

LJUBLJANA

*Vam nudi fizikurne
potrebišine
za vse panoge
športa*